

Sami Ahonen

Suhteessa suuriin virtoihin

Teatterityöskentely Afrikassa osana isompaa kehitysteoreettista viitekehystä

Metropolia Ammattikorkeakoulu

Teatteri-ilmaisun ohjaajan tutkinto

Esittävän taiteen koulutusohjelma

Opinnäytetyö

4.5.2015

Tekijä(t) Otsikko	Sami Ahonen Suhteessa suuriin virtoihin
Sivumäärä Aika	39 sivua 4.5.2015
Tutkinto	Teatteri-ilmaisun ohjaaja
Koulutusohjelma	Esittävä taide
Suuntautumisvaihtoehto	Pedagoginen
Ohjaaja(t)	Lehtori Pieta Koskenniemi
<p>Opinnäytetyö käsittelee kehitysaputyöskentelyä Afrikassa. Keskiössä on alueella tehtävä yhteisöteatteritoiminta. Opinnäytteessä asetetaan yhteisöteatteri osaksi isompaa kehitys-teoreettista viitekehystä.</p> <p>Työ rakentuu aiheen taustoitussosioista ja Afrikassa työskennelleiden tekijöiden haastatteluista. Ensimmäisessä taustoitussosiossa selvitetään opinnäyteentyön tekijän oma suhde Afrikassa toimimiseen. Seuraavassa osiossa siirrytään selvittämään kehitysyhteistyön valitsevia teorioita, sekä osallistavuuden ja yhteisöteatterin asemaa osana tätä kenttää. Lopuksi esitellään kolmen haastatellun kokemuksia Afrikassa työskentelystä. Kaksi tekijöistä ovat teatterintekijöitä ja yksi on opettaja.</p> <p>Taustoitussosiossa käydään ensin läpi kehitysteoriat, joiden mukaisesti länsimaat ovat suhtautuneet kehitysyhteistyöhön. Tämän jälkeen käydään läpi kansalaisyhteiskunnan käsite ja kulttuurin ottaminen mukaan valtavirran kehitysyhteistyöhön. Seuraavaksi esitellään kulttuurishokin käsite ja siirrytään käsittelemään osallistavaa näkökulmaa ja yhteisöteatterin juuria. Työ esittelee myös yhteisöteatteria ja kehityksen teatteria. Lopuksi käydään läpi kehityksen teatterin saamaa kritiikkiä.</p> <p>Haastatteluosiossa esitellään haastateltujen kokemuksia ja näkemyksiä työskentelystä Afrikassa. Tarkoituksena on, että lukijalle on taustoitussosion aikana syntynyt parempi käsitys kehitystyön kentästä. Lukija voi näin tarkkailla haastatteluja osana suurempia kehitysyhteistyön virtoja.</p> <p>Työn tarkoitus on osoittaa kuinka kytköksissä teatteritoiminta Afrikassa on maailmanpoliittisiin rahoitusjärjestelmiin ja ideologioihin. Projektien rahoittajat toimivat omien ideologioidensa mukaan ja se heijastelee myös rahoitettaviin teatteriprojekteihin. Työ esittelee myös kuinka yhteisöteatterilla on vahvat juuret kehitysajattelun teorioissa, esimerkiksi kolmasmaailmalaisuudessa.</p>	
Avainsanat	Afrikka, kehityksen teatteri, kehitysyhteistyö

Author(s) Title	Sami Ahonen Part of a Bigger Field
Number of Pages Date	39 pages 5 May 2010
Degree	Bachelor of Arts
Degree Programme	Performing Arts
Specialisation option	Drama instructor
Instructor(s)	Pieta Koskenniemi, Lector
<p>The Bachelor's thesis focuses on development thinking and foreign aid work in Africa. The central issue deals with community drama that takes place in the area. The thesis places community theatre as a part of a much larger theoretical development field.</p> <p>The study consists of two larger parts: one which aims to clarify the background of the work and a part which presents interviews of three actors that have worked within the African region. The background part also consists of two separate items. The first one of these brings light on the author's own relationship with the subject. The second one introduces the existing development theories that live within the general thinking of development work. It also presents where participatory thinking and community theatre stand on this field. The final part of the thesis documents the experiences of three actors that have worked in Africa. Two of those come from a theatre background and one is a teacher.</p> <p>The latter background chapter goes through the main developmental theories that often guide the developmental thinking of the western countries. After this, the chapter concentrates on the taking of the civil society and culture as a part of main stream development cooperation. Next, it introduces the term "culture shock" and moves on to present participatory thinking and the roots of community theatre as a part of foreign aid. The chapter also introduces the concepts of community theatre and theatre-for-development. Finally, it presents criticism that theatre-for-development has roused.</p> <p>In the chapter that deals with the interviews, the thesis presents experiences and visions of the interviewees. The aim is that the reader has been able to build a better understanding of the big factors of developmental thinking. Now the reader can study the interviews from this perspective.</p> <p>The aim of the thesis is to clarify how strongly linked theatre work in Africa is to the world's political funding structures and ideologies. Donors that fund projects in Africa operate based on their own ideologies and that also affects the theatre projects being funded. The thesis also introduces the strong roots that the use of community theatre in Africa has in developmental thinking, for example third-worldism.</p>	
Keywords	Africa, theatre-for-development, development cooperation

Sisällys

1	Johdanto	1
2	Omasta taustastani	2
3	Kehityskeskustelun käsitteitä	5
3.1	Kehityksen teorit	6
3.1.1	Developmentalismi	6
3.1.2	Modernisaatio	6
3.1.3	Kolmasmaailmalaisuus ja riippuvuusteoria	7
3.1.4	Köyhyydenvähentämisteoria	8
3.2	Kansalaisyhteiskunnasta	9
3.3	Kulttuuri ja kehitys	11
3.4	Kulttuurishokki	13
3.5	Osallistavuus ja yhteisöteatterin juuret	14
3.6	Yhteisöteatteri ja osallistava yhteisöteatteri	15
3.7	Kehityksen teatteri	16
3.8	Kriittisiä näkökulmia	18
4	Haastattelut	19
4.1	Haastateltavien esittely	20
4.2	Vieraassa ympäristössä	22
4.3	Toimintamalleja vieraassa ympäristössä	25
4.4	Yhteisöteatteria ja kohtaamisia	27
4.5	Suhtautuminen ongelmiin	30
5	Lopuksi	32
5.1	Miten tulen soveltamaan oppimaani tulevaisuudessa	33
	Lähteet	34

1 Johdanto

Aiheeni opinnäytetyötäni varten kumpusi kaikista kokemuksistani Malawista 2014. Työskentelin Story Workshop -nimisessä kansalaisjärjestössä. Esittelen kokemuksiani Malawista tarkemmin seuraavassa osiossa. Paikan päällä ollessani en juurikaan reagoinut näkemiini ja kuulemiini ikäviin asioihin. Lähinnä näillä tarkoitan yleisiin sosiaalisiin ongelmiin liittyviä asioita joita erityisesti kenttätöissä näki. Monet asiat toki olivat nähtävissä myös kodissa, jossa asuin. En kuitenkaan asioita sen kummemmin siellä käsitellyt ja Malawin jälkeen jatkoin matkaani Nepaliin toista harjoittelua varten. Nepalissa sitten odotti aivan omat tarinansa ja ongelmansa. Suomeen palattuani kuitenkin aloin muistelemaan erityisesti työharjoittelun purkuseminaariani varten Malawin tapahtumia. Seminaarissa eräs kuuntelija ei ymmärtänyt miten niin hankalissa olosuhteissa voi toimia. Kysymys jätti minut miettimään että tosiaan, kohtasin vaikka minkälaisia tilanteita reissussa reagoimatta niihin kummemmin. Seminaarissa kuuntelija tiedustelikin minulta miten minä voin ottaa asiat niin ”rennosti”. Tämä kysymys sai minut tajuamaan, että minulla tosiaan oli ollut omanlainen mekanismini jota käytin tilanteissa, joissa kohtasin jonkin niin suuren tai tyrmistyttävän ongelman, että siihen takertuminen olisi huonontanut työkykyäni. Minua alkoi myöskin kiinnostaa muiden samalla kentällä toimineiden kokemukset. Harvoin olen kuullut tekijöiden puhuvan kaikesta säädöstä ja hankaluudesta joita usein liittyy tämän kaltaisiin projekteihin. Ihmiset keskittyvät yleensä positiivisiin asioihin, niin kuin kuuluukin. Mielestäni on kuitenkin kiinnostava seikka, miten ihmiset sitten ottavat vastaan kaiken hankaluuden.

Opinnäytetyössäni käyn lävitse kehitysyhteistyön yleisiä teorioita ja suuntauksia. Aion esitellä kulttuurin ottamisen osaksi kehitysyhteistyötä. Esittelen myös miten osallistavuus ja yhteisöteatteri asettuvat tällä kentällä.

Haastattelin kolmea Afrikassa työskennellyttä henkilöä. Dokumentoin heidän kokemukseensa heidän reissuiltaan ja toivottavasti lukija onnistuu näkemään kokemukset osana suurempaa kehitysyhteistyön kenttää. Esittelen myös heidän näkemyksensä hankalissa oloissa työskentelystä.

2 Omasta taustastani

Kiinnostukseni Afrikassa työskentelyä kohtaan juontuu jo lapsuudestani mutta kiinnostus syveni vuosina 2010-2011 kun opiskelin avoimessa yliopistossa kehitysmaatutkimusta. Kun pääsin opiskelemaan teatteri-ilmaisun ohjaajaksi, oli ajatukseni alusta asti enemmän tai vähemmän olla tekemisissä kehitysyhteistyöhön liittyvän työskentelyn kanssa. Käännekohta tähän tuli, kun opettajamme Jouni Piekkari piti meille opintojen ensimmäisenä vuonna kahden viikon kurssin prosessidraamasta. Samalla hän valaisi omaa työhistoriaansa ja kertoi tekemästään teatterityöstä mm. Sambiassa. Olin myyty ja päätin, että juurikin teatterin tekeminen Afrikassa on sitä, mitä haluan. Olin useasti aiheesta puheissa Jouni Piekkarin kanssa ja toisena vuonna hän ehdottikin minulle työharjoittelun suorittamista Malawissa, eteläisessä Afrikassa.

Blantyreissa, Malawissa toimiva Story Workshop Educational Trust (tästä eteenpäin viitataan siihen lyhenteellä SWET) vaikuttikin täydelliseltä paikalta suorittaa työharjoittelu. SWET on kansalaisjärjestö, NGO (non-governmental organisation) joka toimii teatterin kentällä. Se pyörittää omaa radiokanavaansa ja organisoii erilaisia yhteisöteatteriprojekteja ympäri Malawia. Yhteisöteatterikiertueiden aiheet vaihtelevat AIDS:ista ja korruptiosta kokkaamiseen. Kolmannen vuoden syksyllä otinkin sähköpostitse yhteyttä SWET:in toimitusjohtajaan, Mr Kent Mphepon ja sain nihkeähkön mutta myöntävän vastauksen. Jouni kertoi minulle myös eräästä sosiaalipuolen opiskelijasta, joka oli aiemmin ollut harjoittelussa samaisessa paikassa Malawissa. Opiskelijan avulla löysin perheen, jonka kanssa asuisin harjoitteluni ajan. Perheessä asuminen tulisi olemaan hyvin iso asia maahan tutustumista ajatellen. Pikaisen yksityiskohtien järjestämisen jälkeen lähdin 2. päivänä tammikuuta 2014 Malawiin. Alun perin ajatukseni oli ollut suorittaa harjoitteluni neljän kuukauden kestoisena mutta viisumijärjestelyiden helpottamiseksi lyhensin aikani kolmeen kuukauteen.

Olimme käyneet alustavia keskusteluja Kent Mphepon kanssa tulevasta toimenkuvastani heidän organisaatiossaan. Olin kertonut tulevani soveltavan teatterin koulusta ja haluavani tehdä kenttätöitä heidän projekteissaan. Herra Mphepolla kuitenkin oli vahva halu laittaa minut kirjoittamaan hakemuksia heidän projekteilleen. Saapuessani Malawiin sain ensitöikseni vääntää toimenkuvani luonteesta herra Mphepon kanssa. Sain myös kuulla häneltä, ettei SWET:illä ollut juurikaan projekteja käynnissä tammikuun aikana ja joutuisin odottamaan helmikuuhun asti. Tammikuun vietin toimistolla kokouksissa istuen ja projektihakemuksia suunnitellen. Tuli nopeasti selväksi, että hakemuksia kirjoittaessa

ei oikeasti kartoitettu yhtään mahdollisia Malawin syrjäseudun tarpeita vaan sen sijaan laskelmoitiin, mitä mahdolliset rahoittajat haluaisivat kuulla. Tietynlaiset avainsanat kun herättävät rahoittajien mielenkiinnon helpommin kuin toiset. HIV/AIDS, korruptio, naisten oikeudet ja niin edespäin. Nämä asiat ovat toki tärkeitä kehityskohtia, mutta toiminnan taso laskee kun motivaationa tehdä on ainoastaan raha. Kuulin myös SWET:issä kauan työskenneeltä henkilökunnalta, että entisen johtajan aikaan taiteellinen vapaus oli ollut etusijalla. SWET oli käynyt läpi johtajavaihdoksen muutamaa vuotta ennen saapumistani. Niinä aikoina SWET olikin ollut Malawin johtava taiteellista työtä tekevä kansalaisjärjestö. Myöhemmin SWET:istä massoittain lähteneet taiteilijat olivat perustaneet omia kilpailevia järjestöjään, jotka rokottivat SWET:in rahoittajilta saamaa huomiota.

Kenttätöprojekteja odotellessani tutustuin SWET:in ulkopuoliseen Universal Arts-teatteriryhmään, jonka kautta pääsin erääseen sisäoppilaitokseen ohjaamaan heidän kanssaan koululaisryhmää koulujen välistä kilpailua varten. Näyttelin myös yhdessä heidän esityksessään. Universal Arts on itsenäinen teatteriryhmä, joka ei ole kenenkään rahoituksen varassa vaan toimii lipputulojen avulla. Heidän toiminnastaan myös näkee, että raha ei ole heidän ainoa motivaationsa. Heidän teatteriesityksensä ovat hyvin poliittisia ja tekijöillä on taiteellisia ambitiesityksiä toisin kuin SWET:issä, jossa ihmiset työskentelevät pääasiassa rahallisista syistä.

Pääsin helmikuussa SWET:in kanssa viimeinkin kenttätöihin. Ensimmäinen projektimme oli eräässä Mulanjen alueen maalaiskylässä, ja sen aiheena oli avustuksiin liittyvät peitokset. World Hunger Project oli antanut avustuksena kylän koululle maissijauhoa, jotta kouluruoan laatu paranisi ja lasten motivaatio käydä koulua lisääntyisi. Ongelmana oli se, että koulun keittäjät vaativat saada tehdä työnsä jo aamuyöstä ”ehdiäkseen” paremmin keittää nsiman (maissijauhoista tehty puuromainen ruoka). Todellisuudessa he yön turvin varastivat omille perheilleen kuningasosan maissijauhoista johtaen siihen, että ruoka oli jopa huonompilaatuista kuin se oli ollut ennen avustuksia. SWET pyöritti radio-kanavallaan radiosaiippuaopperaa. Radioprojektiin kuului osana radionkuunteluryhmien ylläpito maalaiskylissä. Nämä ryhmät olivat SWET:in sarjan pääasiallinen kuuntelijakunta, ja näiden ryhmien kanssa myös järjestettiin teatterityöpajoja. Projektien yhteydessä näihin ryhmiin otettiin yhteys ja kerrottiin, mitä aihetta tuleva projekti tulisi käsittelemään. Ryhmä sitten valmistelisi pienimuotoisen esityksen aiheesta ennen kuin SWET:in henkilökunta saapuu paikalle. Paikan päällä esitys sitten muotoiltaisiin esitettävään muotoon. Esitystä katsomaan kutsuttiin koko kylä ja paikallisia päättäjiä. Esityksellä oli jokeri (eräänlainen ohjaaja ja juontaja), joka koko esityksen ajan huudatti yleisöä

ja kysyi tämän mielipidettä asioista. Yleisö sitten tulistui asiasta ja poliitikot tuntuivat pelästyvän ja lupailivat muutosta asioihin. Tässä kohtaa tietenkin pitää olla kriittinen sen suhteen, mitä todellisuudessa asioille tehtiin ja mitä poliitikot sanoivat vain kyläläisiä miellyttääkseen. Toinen asia oli se, etten pystynyt suhtautumaan oikein vakavasti minäkäänlaiseen muutoksenhaluun. Kaikki nimittäin tiesivät täysin keitä varkaat olivat, jopa kylänjohtaja, jolla paikallisen pastorin kanssa oli suurin valta kylässä. Kukaan ei kuitenkaan tehnyt asialle mitään tai kohdanneet suoraan varkaita asiasta. Meidän moralisoiva teatteriesityksemme ei vaikuta näin tarkasteltuna kovinkaan realistiselta tavalta muuttaa kylän käyttäytymismallia.

Kuten aiemmin mainitsin, SWET oli kokenut johtajavaihdoksen muutama vuosi sitten. Tämän jälkeen kahden vuoden aikana SWET:iin oli iskenyt kova henkilökuntapako. Suurin osa taiteilijoista joiden työhön SWET ennen oli perustunut, olivat lähteneet. Tilalle oli hankittu teatterityötä tekemään ihmisiä, joita oli otettu muualta kuin taiteentekijöiden joukosta. Kenttätyöreissulla oli käytännössä mukana yksi, joka oli kykenevä tekemään kohderyhmän kanssa yhteisöteatteria. Muut olivat erilaisia toimistotyöntekijöitä, jotka tunki-
vat itsensä projekteihin kenttätyössä saatavien tukien takia. SWET:in toimintaan liittyi näitä, ja muitakin ongelmia mutta palaan niihin seuraavissa osioissa tarkemmin.

Kuvio 1. Story Workshopin käsikirjoittaja Edgar Nyirenda ohjaamassa näytelmää Mulanjen läheisessä maalaiskylässä

Kuvio 2. Yhteisöteatteri katsomassa

Olin työharjoitteluni aikana mukana kolmella isommalla, ja muutamilla pienemmillä kenttätyömatkoilla. Muutoin puuhastelin Blantyreessa Universal Artsin tekijöiden kanssa ja kävin toimistolla istumassa pitkästyttävissä kokouksissa. Pääsin kuitenkin tutustumaan Malawin arkeen, ainakin keskiluokan, melko hyvin. Koska asuin perheen kanssa (perheeseen kuului, Mike, entinen SWET:in työntekijä, Mwai, Miken veli, sekä Devalua, Miken poika) tutustuin Malawin tapoihin ja arkeen myös työn ulkopuolella.

3 Kehityskeskustelun käsitteitä

Koska teatteritoiminta kehitysmaissa on niin kytköksissä vallitseviin kehitysyhteistyön paradigmoihin, taustoitan niitä tässä osioissa laajemmin. Käyn lävitse vallitsevat kehityksen teoriat, kulttuurin historian kehitysyhteistyössä, asenteen kansalaisjärjestöjä kohtaan, osallistavuuden ja lopuksi yhteisöteatterin sijoittumisen tällä kentällä. Uskon, että laajempi taustoitutus on oikeutettua sikäli, että laajemman taustan tuntemuksen valossa

seuraavan osion haastatteluja on hedelmällisempää tutkailla. Vaikka sivuankin osiossa muita mantereita, keskityn työni aiheen puitteissa lähinnä tutkailemaan Afrikan asemaa tällä kentällä.

3.1 Kehityksen teoriat

3.1.1 Developmentalismi

Tultuaan valituksi toiselle kaudelle Yhdysvaltojen presidenttinä Harry S. Truman piti 20. tammikuuta 1949 virkaanastujaispuheen, jossa hän antoi lähtölaukauksen developmentalismille ja toi kansainväliseen politiikkaan ”alikehittyneen” maan käsitteen. (Koponen 2007, 60–61.) Puheessa Truman lausui juhlallisesti, että ensimmäistä kertaa maailman historiassa ihmiskunnalla on mahdollisuus helpottaa heikommassa asemassa olevia ihmisten, joita on yli puolet maailman ihmisistä, elämää. (Trumanin puhe 1949.) Developmentalisin syntyyn vaikutti myös kolonialistisen maailman purkautuminen toisen maailmansodan jälkeen, kun alettiin etsiä uusia vuorovaikutuksen keinoja entisten emämaiden ja näiden siirtomaiden välille. Developmentalismilla tarkoitetaan uskomusta, jonka mukaan suunnitellulla ja hyväntahtoisella interventiolla voidaan saada aikaan ”kehitystä”. Developmentalismi kuitenkin pitää etäisyyttä hyväntekeväisyyteen sillä sen tarkoituksena on hyödyttää myös antajaa, eikä pelkästään saajaa. Tämä myös kerrotaan ääneen, ajatuksena, että yhteisen edun ajatus tekee siitä hyväksytyä tai jopa ”moraalin velvoittamaa oman edun ajamista”. (Koponen, 2007, 62.). Kehitysmää itsessään on developmentalistinen termi. Ennen developmentalisin syntyä ne olivat yksinkertaisesti siirtomaita tai muita itsenäisiä kaukomaita. (Koponen 2007, 62.)

3.1.2 Modernisaatio

Developmentalismi toimii yläkäsitteenä asenteelle joka ns. ”rikkaalla pohjoisella” on köyhempää etelää kohtaan. Kuitenkin erilaiset trendit ovat vieneet kehitysyhteistyön suuntia. Siitä lähtien, kun alikehittyneistä maista alettiin puhua 1940-luvulla, oli vallitsevana kehityskäsityksenä modernisaatio. Modernisaation lähtökohtana oli taloudellinen kasvu. Uskottiin, että bruttokansantuotetta mittaamalla voisi mitata maan kasvun. Oli vallalla usko, että kehityksen hedelmät jakautuisivat ja toisivat hyvää koko yhteiskunnalle, kunhan kehityksen saisi lähtemään käyntiin. Sen perusajatukseen kuului että kehittymättömämmät maat ottavat kiinni rikkaammat maat kehityksessä. Tällaista kehitystä arvostetaan siksi, että se on tuonut historiallisesti ajatellen Eurooppaan ennennäkemätöntä hyvinvointia,

joka ulottuu myös työtätekeviin luokkiin. Ajatus kuitenkin perustuu jatkuvaan kehitykseen ja on joutunut väistymään eri teorioiden tieltä. On ymmärretty ettei tämän tyyppinen kehitys välttämättä tuotakaan haluttua lopputulosta ja sen hinta ympäristölle on kalliimpi mitä maailmamme pystyy maksamaan. (Koponen 2007, 64–66.)

3.1.3 Kolmasmaailmalaisuus ja riippuvuusteoria

Siirtomaajärjestelmän purkautuessa 1950–60-luvuilla lanseerattiin käyttöön uusi termi, ”kolmas maailma”. Itsenäistyneistä maista monet olivatkin halukkaita ilmoittautumaan siihen kuuluviksi. Kolmannen maailman termi pohjautuu Ranskan kolmannen säädyn käsitteeseen. Ajatuksena oli, että Yhdysvallat ja länsi edusti ensimmäistä maailmaa, Neuvostoliitto liittolaisineen toista, ja liittoutumattomat maat kolmatta. Kolmannella maailmalla ei näin ollen ollut sitä negatiivista, kehittymättömyyden kaikua joka siihen nykyään yhdistetään. ”Kolmasmaailmalaisuutta” voi pitää poliittisena ideologiana ja strategiana jota liittoutumattomat, usein entisen siirtomaat, käyttivät ajaakseen kehitysmaiden eduiksi ymmärrettäviä asioita. Kolmasmaailmalaisuudelta kuitenkin loppui puhti ja ”kolmannen maailman” keskinäiset taloudelliset erot ovat kasvaneet, ja ne eivät ole kykeneviä ajamaan yhteisiä etuja. ”Toisen” maailman, eli sosialistisen maailman (muutamaa poikkeusta lukuun ottamatta) romahtaminen myös sekoitti tilannetta entisestään. (Koponen 2007, 31–34.)

1960–70 luvuilla toimi vaikuttajana, erityisesti Latalaisessa Amerikassa, niin sanottu riippuvuusteoria. Riippuvuusteoria oli vahvasti ”kolmasmaailmalaisuuden” innoittama ja samalla hyvin kriittinen modernisaatioteoriaa kohtaan. Riippuvuusteoria on osana isompaa ”alikehityksen” teoriaa, joka on selitysmalli etelän köyhyydelle ja pohjoisen vauraudelle ja sen mukaan vauras pohjoinen riistollaan aiheuttaa ja on aiheuttanut etelän köyhyyden. Alikehityksen teoriaan en kuitenkaan tässä työssä syvenny. (Koponen 2007, 82–83.) Riippuvuusteoriaa kuitenkin käsittelen hieman laajemmin, sillä se liittyy olennaisesti yhteisöteatterin ja osallistavuuden tulemiseen valokeilaan.

Rajni Kothari ja Vijay Pillai lainaavat artikkelissaan ”Kehityksen problematiikka” Björn Hettneä, joka jakaa riippuvuusteorian pääpiirteet näin:

- 1) Tärkein kehityksen este ei ole pääoman tai yritystaitojen puute vaan kansainvälinen työnjako. Este on siis alikehittyneen kansantalouden ulkopuolella, ei sen sisäpuolella.
- 2) Kansainvälistä työnjakoa analysoidaan erilaisten alueiden välisinä suhteina. Eri-tyyseen merkittäviä ovat keskus ja periferia, sillä jälkimmäisen tuottama ylijäämä koituu edellisen hyväksi.
- 3) Koska periferia ei kykene käyttämään hyväkseen omaa ylijäämäänsä, jonka keskus käyttää omiin kehitystarkoituksiinsa, keskuksen kehittyminen tavallaan edellyttää periferian kehittymättömyyttä. Kehitys ja kehittymättömyys voidaan siis määritellä saman maailmanlaajuisen prosessin kahdeksi eri puoleksi. Kaikki maat, jotka osallistuvat tähän prosessiin, ovat kapitalistisia, vaikka keskuksen ja periferian kapitalismi erotetaan toisistaan.
- 4) Koska periferiaa ja keskusta yhdistävä side ajaa periferian alikehitykseen, periferisen maan on sanouduttava irti maailmanmarkkinoista ja pyrittävä omavaraisuuteen. Tämä edellyttää jonkinasteista poliittista vallankumousta. Kunhan ulkoiset esteet saadaan raivatuksi, kehityksen uskotaan tapahtuvan enemmän tai vähemmän automaattisena ja luontaisena prosessissa. (Kothari & Pillai 1988, 25–26.)

Riippuvuusteoria oli vahvimillaan 1960 ja -70-luvuilla. Latinalaisen Amerikan lisäksi se sai vastakaikua myös Afrikasta. Se on nyttemmin väistynyt köyhyydenvähentämisteorian tieltä. Isoimmat kritiikit riippuvuusteoriaa kohtaan ovat liittyneet ylijäämän todelliseen luonteeseen ja käyttöön. Vielä vahvemmin teoriaa on kritisoitu johtopäätöksestä jonka mukaan kehitysmaahan olisi kehittyäkseen irrottauduttava maailmantaloudesta. Päätelmä on osoittautunut harhaiseksi. Kehitysmaiden intellektuellipiirien arkiajattelussa riippuvuusteoria kuitenkin usein elää. (Koponen 2007, 84.) Palaan kuitenkin tulevaisuudessa osissa riippuvuusteorian vaikutuksena syntyneisiin ilmiöihin enemmän.

3.1.4 Köyhyydenvähentämisteoria

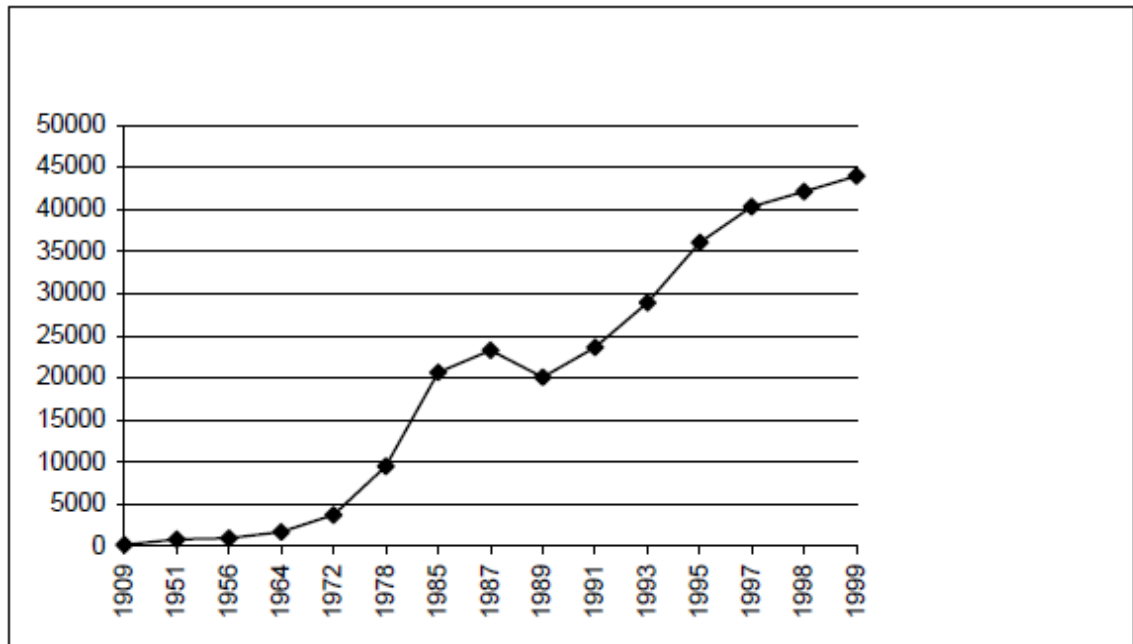
Siinä, missä modernisaatioteorian ajatuksena oli avustaa kehitysmaat nousemaan teollisuusmaiden tasolle ja teollistaa koko maailma, nykyään vallitsevan köyhyydenvähentämisteorian ajatus on vain helpottaa köyhempien maiden oloja. Pääasiallisena tarkoituksena on lievittää kehitysmaiden köyhyyttä, eli nostaa mahdollisimman monet ihmiset äärimmäisen köyhyysrajan yläpuolelle. Äärimmäisenä köyhyysrajana pidetään 1 dollarin

päivätuloa. Kehityksenä pidetään myös demokratisoitumista, ihmisoikeuksien parane-
mista ja valinnanmahdollisuuksien lisääntymistä. Teorian taustana voi nähdä ympäristö-
ongelmien tiedostamisen lisääntymisen, kehitysmaiden omat trendit sekä se yksinkertai-
nen tajuaminen, ettei kaikkien kehitysmaiden talous ole kasvanut odotetusti. Moderni-
saation polulla koetaan ”kasvun rajojen” tulleen vastaan. (Koponen 2007, 57.) Koen
myös, että vauraampien maiden tajuttua kasvun rajoitteet, on tullut vastaan kysymys re-
surssien jakamisesta. Omastaan jakamisen sijaan helpompana vaihtoehtona näyttäytyy
juurikin köyhempienmaiden kehitystavoitteiden laskeminen.

Köyhyydenvähentämisteoriaa kritisoidaan erityisesti köyhyysrajan mielivaltaisuudesta.
Ihmetellään käytännön eroa sen välillä, että tienaa 99 senttiä, kuin että tienaa 1 dollarin
ja 1 sentin päivässä. Kriitikot pitävätkin teoriaa pinnallisena ja jopa huijauksena. (Kopo-
nen 2007, 58.)

3.2 Kansalaisyhteiskunnasta

Monen rahoittajan tuki on viime vuosina siirtynyt enemmän ja enemmän kansalaisjärjes-
töille valtioiden tukemisen sijaan. Kansalaisjärjestöjen määrä onkin noussut räjähdys-
mäisesti. Kehitysyhteistyössä puhutaan usein kansalaisyhteiskunnasta, josta kansalais-
järjestötkin ovat osa. Alla olevasta kaaviosta voi nähdä 1990-luvulla tapahtuneen muu-
toksen vaikutuksen. 2000-luvulla määrän kasvu on jatkunut tasaisena.

Kuvio 3. Kansalaisjärjestöjen määrän kasvu maailmassa Lähde: Union of international associations 2005.

Kansalaisyhteiskunta tuli 1990-luvulla suureksi puheenaiheeksi kehitysyhteistyökeskustelussa. Se juontui paljolti kehitysmaiden valtiovallan tuottamasta pettymyksestä. Koettiin, etteivät valtiot olleet osanneet järjestää asioita niin kuin niiden olisi toivonut osaavan. Kansalaisyhteiskunnan uskottiin olevan ratkaisu palveluntarjonnan, demokratisoitumisen ja ruohonjuuritason kehityksen aikaan saamiseksi. (Hakkarainen & Kontinen 2007, 308)

Kansalaisyhteiskunnalla ei tarkoiteta niinkään mitään selkeää toimijaa. Sen sijaan sillä tarkoitetaan yhteiskunnallista tilaa, jossa eri toimijat operoivat. Kansalaisyhteiskuntaan kuuluvat järjestöt ja yhdistykset, jotka eivät ole valtiollisia. Kansalaisyhteiskuntaan usein yhdistetään sanoja kuten ei-valtiollinen (non-governmental) ja ei-voittoa tavoitteleva (non-profit). Vapaaehtoiset myös lasketaan kansalaisyhteiskunnan toimijoihin. Keskustelussa sen tavoitteina pidetään hyveiden ja yhteisen hyvän tavoittelua. (Hakkarainen & Kontinen 2007, 308)

Kansalaisyhteiskuntaa ei kuitenkaan enää pidetä sinä ihmelääkkeenä maailman ongelmiin, jona se esiteltiin 90-luvun alkupuolella. Kriitikot huomautelleet useista epäkohdista kuten siitä, ettei kansalaisyhteiskunnalle pitäisi sysätä vastuuta valtiolle kuuluvien palvelujen hoitamisesta. Aiheeseen eniten liittyvä kritiikki liittyy kuitenkin siihen, miten paljon valtaa rahoittajilla on kansalaisjärjestöjen kampanjoihin. Valtioilla rahoittajina onkin näin

ollen enemmän valtaa ei-valtiollisiin toimijoihin kuin pitäisi. (Hakkarainen & Kontinen 2007, 307–308.)

Tukien siirtäminen korruptoituneilta valtioilta kansalaisjärjestöille voi olla vaihtoehtona hyvä, mutta saattaa myös pahimmillaan syventää kansallisia katastrofeja. Esimerkkinä Malawia myllertänyt ”Cashgate”-skandaali. Skandaali paljasti useiden Malawin virkamiesten kavaltaneen kehitysapurahoja, jotka oli tarkoitettu Malawin valtiolle erinäisiin kehitysprojeekteihin. (BBC 2014) jonka takia pohjoiset tukivaltiot vetivät rahoituksen Malawilta ja siirsivät sitä enemmän kansalaisjärjestöille. Vuonna 2015 katastrofaaliset tulvat riepottelivat Malawia ja rahoituksen pulan takia Malawin valtiolla ei ollut varoja tarvittaviin toimenpiteisiin eikä YK suostunut myöntämään lisärahoitusta valtiolle tulvavaurioiden korjaamiseksi. (Kangwele 2015)

3.3 Kulttuuri ja kehitys

Maailma on tullut johtopäätökseen – uhmakkaammin kuin olisi tarvinnut – että kulttuurilla on merkitystä. Maailma on luonnollisesti oikeassa – kulttuurilla tosiaan on merkitystä (Sen 2006, 131.)

Thierry Verhelst kirjoittaa kirjassaan ”Elämän Juuret” (1987) kuinka siihenastiset jäykät kehitysteoriat ovat ottaneet huomioon lähinnä vain aineellisia ja mitattavia näkökulmia. Hänen mukaansa ”ainoastaan kulttuurinen ulottuvuus tekee kehityksestä kokonaisvaltaista ja lopullista.” Kulttuuri kehittyy tarpeiden, halujen ja ulkopuolisten kontaktien vaikutuksesta, siksi kulttuurinen lähestymistapa suhtautuukin kehitykseen holistisesti ja dynaamisesti. Se on hänen mukaansa yhtä kuin humaani lähestymistapa. (Verhelst 1987, 189.)

Kulttuuri on aina ollut osana kehitysyhteistyötä, mutta viime vuosikymmeninä saanut aivan uudenlaista näkyvyyttä. Vaikka asiaa olikin Afrikassa erinäisissä konferensseissa jo käsitelty (mm. Accra, 1975, Lagos, 1980) sai kulttuurin huomioiminen kehitysavussa varsinaisen lähtölaukauksensa ja kansainvälisten tahojen huomion Meksikossa 1982 pidetyssä konferenssissa joka kutsutaan nimellä ”Mondia Cult”. Tässä kokouksessa tutkimustulokset ja kehitysraportit selvästi osoittivat että ”kehitykseen” liittyvät haasteet ovat olennaisesti yhteydessä kehitysyhteistyötoimijoiden silloiseen haluttomuuteen ottaa paikalliskulttuuria huomioon kohdemaissa. Tilanteen oikaisemiseksi UNESCO (the United Nations Educational, Scientific and Cultural Organization) julisti vuonna 1988 ”kulttuurin vuosikymmenen alkavaksi. Aloitetta seurasi monia erilaisia vastaavanlaisia hankkeita.

(Shule 2011, 195.) Tästä lähteneen suunnan vaikuttamina nykyajan kehitystyön tekijät ja suunnittelijat yhtä lailla arvioivat, kuinka kulttuurin ottaminen huomioon vaikuttaa kehityshankkeiden edunsaajien osallistumiseen, projektien onnistumiseen ja projektien eitaloudellisten tavoitteiden saavuttamiseen. Sarah A. Radcliffe listaa viisi syytä kehityksen ”kulttuuriseen käännöksen”:

- 1) Edellisten kehitysparadigmojen epäonnistuminen
- 2) Globalisaation uhka kulttuurien monimuotoisuudelle
- 3) Sosiaalisen monimuotoisuuden (sukupuoli, etnisyys) ympärillä pyörivä aktivismi.
- 4) Itä-Aasian menestystarinat (Etelä-Korea, Hong Kong, Singapore)
- 5) Sosiaalisen yhtenäisyyden tarve

(Radcliffe 2006, 3.)

Arkikielessä kulttuurilla tarkoitetaan usein tietynlaista hengellistä toimintaa joihin voisi laskea tieteet, taiteet ja kansanperinteet. Antropologisemman kulttuurin määritelmän mukaan kulttuuri on ”tietylle ihmisryhmälle ominainen, kaikki elämän alueet kattava toiminta- ja merkityksenantojärjestelmä.” (Koponen 2007, 71.) Kulttuuriin siis kuuluu kaikki tavat, joita ihmiset yhdessä ovat kehittäneet suhteessa luonnonympäristöön ja yhteiskuntaan.

Osallistamista ja kulttuurienvälisyyttä käsittelevässä kirjallisuudessa viitataan usein ”ulkopuolisiin” (outsiders) ja sisällä oleviin (insiders). Sisällä olevilla tarkoitetaan ihmisiä ”jotka samaistuvat ja kuuluvat yhteisöön ja/tai joilla on riippuvaisuussuhde yhteisön kanssa”, ulkopuolisilla taas tarkoitetaan ihmisiä, jotka ovat yhteisön kanssa määrätyn ajan mutta jotka eivät katso kuuluvansa yhteisöön eikä yhteisö itsessään koe heitä omikseen. Näillä termeillä päästään eroon yksinkertaistuksista joita liittyy tyypilliseen ”me” ja ”he”-ajatteluun. (Vainio-Mattila 2000, 17.)

Pekka Seppälä ja Arja Vainio-Mattila käyvät Suomen ulkoministeriötä varten tekemässään selvityksessä ”Navigating Culture” läpi kulttuurien kohtaamiseen liittyviä haasteita. Heidän mukaansa kulttuuria pidetään usein kehityksen esteenä. Jotta kulttuuri voitaisiin nähdä mahdollisuutena, voisi olla hyödyllistä tutkailla joitain ennakko-oletuksia, jotka vaikuttavat kehityksinterventioon ja sen ympäristöön. Usein koetaan, että vain intervention kohteella olisi kulttuuri, unohdetaan että interventio itsessään tuo mukanaan oman kulttuurinsa ja tuo mukanaan mm. oman johtamis- ja sosiaalikulttuurinsa. Toiseksi, paljon

painoarvoa laitetaan ”kulttuurishokista” selviytymiselle. Keskitytään siis omaan selviytymiseen ja pienemmän huomion saa kysymys siitä, minkälaisen vaikutuksen interventio tuottaa vastaanottavalle kulttuurille. Kolmanneksi Seppälä ja Vainio-Mattila mainitsevat, että yleisesti suomalaisten hankkeiden henkilökunta tulee yleisesti sangen homogeenisistä oloista. Suomi on vasta viime vuosina alkanut tutustua monikulttuuriseen kanssakäymiseen. Ei siis tule yllätyksenä että suomalaiset, niin kuin muutkin, joutuvat löytää keinoja joilla kestää selviää eroja ”meidän” ja ”heidän” kulttuurien välillä. Neljänneksi koska kulttuurin käsite on niin monisyinen ja kaikissa kielissä sitä ei välttämättä edes ole olemassa, ihmisille, joiden kanssa ekspatriaatit joutuvat tekemisiin, kulttuuri voi tarkoittaa ”meidän tapamme” tai tapaa jolla asiat aina on tehty. Viidenneksi mainitaan ”me” ja ”he” termien vastikkeiden puuttuminen todellisuudesta. Viimeiseksi, kulttuuri on dynaaminen ja jatkuvassa muutoksen tilassa. Soveltuvuus- ja vertailututkimukset usein tuottavat tietoa sosiaalisesta ja kultturaalisesta kontekstista mutta harvoin tunnistavat tapoja joilla arvioida sosiaalisen muutoksen vaikutusta. (Seppälä & Vainio-Mattila 2000, 17–19.)

3.4 Kulttuurishokki

Kulttuurishokki sivuaa aiheitani sen verran että mainitsen tässä vain hyvin lyhyesti sen neljä päävaihetta:

1. Kuherruskuukausi: Uuden kulttuurin erilaiset piirteet nähdään romanttisessa valossa. Esimerkiksi uuteen maahan muutettaessa, vieraan maan ruoat, elämän tahti ja tavat näyttävät hyvässä valossa. Yleensä ollaan tekemisissä niiden paikallisten kanssa, jotka puhuvat tuttua kieltä.
2. Ärsyntyminen: Jonkin ajan kuluttua (noin kolme kuukautta, yksilöstä riippuen), vanhan ja uuden kulttuurin erot alkavat näkyä enemmän ja aiheuttaa ahdistusta. Innostuneisuus vaihtuu ärsyntymiseen ja vihaan kun kokijalle alkaa kertyä epäsuotuisia kokemuksia. Asiat kuten kielimuuri, hygieniaerot, liikenneturvallisuus ja ruoan saatavuus sekä laatu saattaa lisätä eristyneisyyden tunnetta.
3. Hyväksyminen: Yleensä 6–12 kuukauden päästä yksilö alkaa tottua uuteen kulttuuriin ja kehittää uusia rutiineja. Hän osaa odottaa miten suurin osa tilanteista tulee menemään eikä isäntävaltio tunnu enää täysin uudelta. Hän alkaa keskittyä enemmän ”normaaliin” elämiseen. Hänelle myös kehittyy ongelmanratkaisumalleja joilla kohdata vieraan kulttuurin kanssa. Hän alkaa myös tutkailla

kulttuurin tapoja positiivisella asenteella. Olo alkaa tuntua kotoisammalta ja kommunikaatio-ongelmat vähenevät. Yleinen uudesta kulttuurista johtuva stressi vähenee.

4. Sopeutuminen: Tässä tilanteessa yksilöt ovat kykeneviä toimimaan normaalisti isäntäkulttuurin sisällä. Se ei kuitenkaan tarkoita täydellistä käännytystä vaan monet omat tavat säilyvät. Tämä tapahtuukin yleensä pitkään kestävässä ulkomaanvierailussa.

Tämän lisäksi erillisenä shokkina lasketaan paluushokki: Paluu omaan kulttuuriin voi aiheuttaa suuremman shokin kuin kulttuurishokki vieraassa kulttuurissa. Uudelleensopeutuminen omaan kulttuuriin voi viedä aikaa vieraassa kulttuurissa kertyneiden kokemusten ja mahdollisesti muuttuneen omakuvan vuoksi. (Oberg 2009)

3.5 Osallistavuus ja yhteisöteatterin juuret

Vaikka osallistavan ajattelumallin pohja onkin laaja, tärkeänä osana mainitsen nyt Paulo Freiren ja hänen 1970-luvun alussa kehittämänsä sorrettujen pedagogiikan. Paulo Freiren vahvin vaikutusalue oli Latinalainen Amerikka, mutta hänen ajatuksensa levisivät myös Afrikkaan. Freire itse ei käyttänyt osallistamista käsitteenään mutta hän korosti myös ”vapautuksen” pedagogiikaksi kutsumassaan käsityksessään muutokseen tähtäävää prosessia. Freiren mukaan ”sorretut” elävät naiivissa tiedostamisen vaiheessa, jossa he eivät tiedosta itseään sorrettuna tai syysuhteita olojensa takana. Hänen pedagogiikassaan opetettavat muuttuvat tiedostamisprosessin kautta oman oppimisensa subjekteiksi. Oppimisprosessissa keskiössä on oppijoiden oma ymmärrys käsiteltävistä asioista, asiantuntijoiden tarjoamien teorioiden sijaan. Toiminnassa oppimisprosessi lähtee niistä teemoista, joista ryhmä puhuu voimakkain tuntein. Freiren pedagogiikka on korostanut oppimisen lähtökohtana oppijoiden omia kokemuksia, joten se on ajaa pyrkimystä vaihtaa kolonialistiset opetussuunnitelmat paikallisiin taitoihin ja kulttuuriin perustuvaan oppimiseen. (Piekkari 2003, 27–29.)

Freiren vaikuttamana, riippuvuusteorian jälkeläisenä, vastareaktioksi perinteisille kehitysteorioille ja toimintamalleille syntyi osallistava ajattelutapa. Osallistavan ajattelutavalle ominaista on että ihmisryhmiä autetaan tutkimaan omaa tilannettaan ja ongelmiaan ja

kehittämään yhteisössä ratkaisuja niihin. Olennaista on löytää tie kohti ”suotuisaa muutosta”. Suotuisan muutoksen sisältö vaihtelee ja on kulttuurisidonnainen. Yhteisön oma käsitys myöskin muuttuu osallistavan prosessin aikana. (Piekkari 2003, 31.)

”Osallistavan prosessin tavoitteena on siis kasvattaa yhteisöjen omasta kokemuksesta kumpuavaa kriittistä tiedostamista (consciousness) ja tietoisuutta (awareness) heihin vaikuttavista yhteiskunnallisista ilmiöistä.” (Piekkari 2003, 31.)

Osallistava lähestymistapa pyrkii myös yhteisön voimaannuttamiseen. Osallistavaa toimintatutkimusta ohjaa myös usko yhteisöjen ”kadotettuun viisauteen”, joka modernisaation ja ulkopuolisten vaikutteiden takia on unohtunut. Toiminnan tarkoituksena onkin auttaa yhteisöjä löytämään tietoa uudelleen ja hyödyntämään sitä elämässään. Vaikka ajatus on, että kohdeyhteisö itse olisi niin aktiivinen kuin mahdollista, muutos ei tapahdu itsestään ja käytännössä alkusysäyksen pitääkin tulla joko joltain yhteisön sisällä, tai ulkopuoliselta toimijalta. Koska osallistava toimintatutkimus on prosessikeskeinen, seikat kuten lukutaidottomuus, aistirajoitteisuus, kulttuuriset tabut tai ikä, eivät saisi olla esteinä tutkimuksen toteuttamiselle. Prosessin välineinä käytetään yhteisöille tuttuja kansankulttuurin muotoja. Esimerkkeinä näistä voisi mainita tanssit, laulut, moraaliset tarinat, nukketeatteri, visuaalinen ilmaisu, naamioperinteet, kylätuomioistuimet jne. (Piekkari 2003, 31–32.)

3.6 Yhteisöteatteri ja osallistava yhteisöteatteri

Afrikkalaisten, Saharan eteläpuolisten, 60-luvulla itsenäistyneiden maiden kehitys on ollut jokseenkin samanlaista. Alueella tapahtuvaa yhteisöihin sijoittuvaa esittävää taidetta kutsutaan yleisesti populaariteatteriksi, se toimiikin yläkäsitteenä kansan keskuudessa suosituille teatterimuodoille. Monia populaaritaiteen muotoja voi käyttää osallistavan toimintatutkimuksenkin välineenä. Siksi yhteisöteatteri ja erityisesti osallistava yhteisöteatteri ovatkin hyvin vahvasti yhteydessä osallistavaan toimintatutkimukseen. (Renlund 2005, 25–26.)

Termiä yhteisöteatteri käytetään yleisnimikkeenä mitä erilaisimmille tavoille tehdä teatteria, ja sillä on jokin tietty tarkoitus ja suhde valittuun yleisöön. Esimerkkinä yhteisöteatterillisesta toiminnasta voi pitää sitä, kun ulkopuolelta tuleva teatteriryhmä tekee yhteisölle suunnatun esityksen sille tärkeistä teemoista. Yhteisöteatteria on myös, kun esimerkiksi kyläyhteisö tekee vaikkapa paikallishistoriastaan esityksen. Yhteisöteatterin

alalajeista kenties tunnetuin on Augusto Boalin kehittämä foorumi-teatteri jossa yleisö pääsee osallistumaan valmisteltuun näytelmään ja ratkomaan näytelmässä esitettyjä ongelmia. (Piekkari 2003, 37.)

Erona yhteisöteatterin ja osallistavan yhteisöteatterin välillä on se, että osallistavalla yhteisöteatterilla on selkeä pyrkimys tehdä työtä yleisön itsensä määrittelemän muutoksen hyväksi. Draaman ja todellisuuden sekä esiintyjän ja katsojan välinen raja pyritään häivyttämään. Yhteisöä rohkaistaan suunnittelemaan omaa tulevaisuuttaan ja toimimaan halutun muutoksen saavuttamiseksi. Kysymysten ja vastausten halutaan kuitenkin nousevan yhteisöstä itsestään. (Piekkari 2003, 37–38.)

Kun Afrikan valtiot alkoivat 1960-luvulla itsenäistyä, oli teatteriperinne mantereella ottanut vahvasti vaikutteita siirtomaavallan aikana alueelle valuneista länsimaisen teatterin tavoista. Afrikan valtioiden itsenäistyessä teatterikilpailut, joita tuomaroivat länsimaalaiset, herättivät paikallisia tajuamaan ristiriidan teatteri- ja viihdekäsityksissä. Tämän vaikutuksesta 1970-luvulla alettiin perustaa omia teatteriryhmiä niin Länsi-Afrikassa kuin eteläisessä Afrikassakin. Intellektuellit, teatterintekijät ja näytelmäkirjailijat taistelivat omien kansallisten kulttuuriensa ja identiteettiensä vahvistamiseksi. Yliopistoissa eri puolilla Afrikkaa alkoi syntyä liikehdintää, joka tähtäsi teatterin viemiseen länsimaalaisten mittarien mukaan perinteisiltä esityspaikoilta suoraan vähävaraisten alueille, kyliin ja slummeihin. Ryhmälähtöistä liikettä kutsuttiin nimellä The Travelling Theatre. Esimerkiksi Sambiassa 1970-luvulla liike alkoi myös tutkia paikallista esityserinnettä ja liittää esitykseen työpajoja. Kiertävää teatteriliikkeen ideologiaa pidetään nykyisen Afrikan yhteisöteatterin pohjana. (Renlund 2005, 30–31.)

3.7 Kehityksen teatteri

Yhteisöissä tapahtuvaan muutokseen pyrkivää teatteria kutsutaan usein kehityksen teatteriksi (Theatre-for-Development). Sen toimintamuotoina ovat teatterikiertueena toimiva valistuskampanja, joka välittää usein jonkin järjestön tai viraston lähettämää viestiä. Toisena muotona voi mainita osallistavaa suunnittelua ja edellä mainitun osallistavan toimintatutkimuksen menetelmiä hyödyntävän teatteriesityksen valmistamisen. Paulo Freiren ajatusten vaikuttamana kehityksen teatterin tekijät haluavat rikkoa perinteistä työskentelyä, joka toimii ylhäältä alaspäin, tämä tarkoittaa käytännössä sitä, että tietoa

siirretään hallinnolta yhteisöihin, ja tekijät ovatkin keskittyneet yhteisöjen kanssa toteuttaviin työmuotoihin, joissa yhteisön vaimennetut äänet tulevat kuuluviin, alhaalta ylöspäin. (Renlund 2005, 31.)

Marjo-Riitta Ventola esittelee kirjassa ”Draama ja teatteri yhteisöissä” kehityksen teatterin, myös ”Afrikan malliksi” kutsutun, työvaiheiden perusmuodot:

- Esitutkimus: Hankitaan tietoa yhteisöistä, sen historiasta, nykyhetken tilanteesta, haasteista.
- Jään murtaminen (ice breaking), sopimuksen tekeminen: Esittäytyään yhteisöissä ja kerrotaan, miksi ryhmä on tullut. Kerrotaan tulevasta tehtävästä. Sovitaan yhteistyön muodoista ja tavoitteista.
- Aiheiden tunnistaminen (identifiointi): Osallistavan tutkimuksen vaihe. Tutkimuksen käsite määrittyy tutkimusta tekevän organisaation taustan mukaan.
- Analyysivaihe: Kerätyn aineiston pohjalta yhteisö valitsee tärkeimmät kysymykset ja aiheet, joita käsitellään.
- Esityksen luominen: Analyysin pohjalta tarkennetaan teemaa. Valmistetaan esitys, joka heijastaa sitä. Esityksen harjoitusvaiheessa pyritään osallistamaan yhteisön jäseniä mukaan.
- Esitystilanne: Esitys on yhteisöstä nousseiden aiheiden palauttamista takaisin yleisölle. Esityksessä luodaan usein ratkaisematon tilanne jota pyritään yleisön kanssa ratkomaan. Esityksen aikana fasilitoidaan, etsitään ratkaisumalleja ja kuullaan ihmisten ajatuksia niistä.
- Jälkityöskentelyvaihe: Esityksen yhteydessä pyritään auttamaan yhteisöä löytämään heidän tilanteeseensa soveltuvia toimintamalleja.
- Arviointivaihe: Yhteisöteatterin tutkimuksen yhteydessä ollaan kehittämässä yhteisötaiteen arviointimenetelmiä. Yhteisötaiteen kehittymisen kannalta arviointi on tarpeen. Myös rahoittajatahot edellyttävät projektien arviointia.

(Ventola 2005, 74–76.)

Kehityksen teatteri on saanut 1970-luvulta lähtien enemmän jalansijaa valistuskampanjoinnin ja kehityksen välineenä. Tähän isona vaikuttimena on ollut erityisesti kehityshankkeiden halukkuus osallistaa paikallisia ihmisiä projektien tavoitteiden määrittelyyn. (Piekkari 2003, 30.) Rahoittajien halukkuus sijoittaa tukeaan kansalaisjärjestöihin valtioiden sijaan on myös ollut vaikuttajana kehityksen teatterin kasvulle. (Shule 2011, 195.) Useat

kansalaisjärjestöt käyttävät nimenomaan ainakin jonkinlaista variaatiota kehityksen teatterista. Esimerkkinä juuri Story Workshop, jossa itse tein harjoitteluni. Malawissa on myös useita vastaavanlaisia järjestöjä, jotka nauttivat rahoittajien luottamusta.

3.8 Kriittisiä näkökulmia

Oma suhteeni kehityksen teatteriin liittyy työharjoitteluuni Malawissa, jossa yksi järjestön pääasiallisista vaikutustavoista oli juurikin kehityksen teatteri. Useat Story Workshopin tekijöistä pohjasivat työtapaansa erityisesti Zakes Mda-nimisen lesotholaisen kirjailijan ja teatterintekijän kirjaan ”When people play people”. Zakes Mda on yksi niistä, jotka ovat esittäneet kriittisempiäkin kommentteja kehityksen teatterin toimivuudesta. Mdan mukaan kehityksen teatteri ei tarjoa yleisölle niin laajaa mahdollisuutta osallistumiseen. Syynä tähän on hänen mukaansa se, että kiertävät kehityksen teatteria tekevät ryhmät yleensä tarjoavat yhteisöille katsottavaksi esityksen, joka sisältää valmiin viestin. Esitys ei silloin aja sitä asiaa, joka on kehityksen teatterin ja ennen sitä Augusto Boalin ideologian mukaista. Se ei auta yleisöä kehittämään kriittistä tiedostamista valituista teemoista koska esitys on valmisteltu yhteisön ulkopuolella. (Piekkari 2003, 47.)

Nigerialaislähtöinen professori Osita Okagbue on myös tutkaillut kehityksen teatterin tekemiseen liittyviä ongelmia. Hän palaa miltei samaan ongelmaan kuin Zakes Mda. Hänen mukaansa kehityksen teatterin ei kuuluisi edustaa perinteistä Keskus-Periferia-ajattelua jossa kehitys valuu ylhäältä alas (center-to-periphery/top-to-bottom model). Hänen mukaansa isoin ongelma kehityksen teatterin käyttämisessä tällä tavoin on se, että projektit helposti muuttuvat prosessikeskeisyydestä esitykseen tähtääviin. Tällöin kohdeyhteisö ei varsinaisesti koskaan saa välineitä käyttöönsä, eikä näin ollen kehityksen teatterin perusidea yhteisön voimaannuttamisesta ja herättämisestä ongelmien tiedostamiseen toteudu. Okagbue käyttää esimerkkinään Ghanassa vuonna 1992 toteutettua teatteriprojektia, joka käsitteli köyhyyttä. Hän myös vertaa Ghanan esimerkkiä muihin eri puolilla Afrikkaa (mm. Zimbabwessa, Nigeriassa ja Botswanassa) toteutettuihin vastaaviin projekteihin. Kaikki näitä hänen mukaansa yhdisti se, että ne päättyivät vahingossa ajatukselliseen kahtia jakoon ”meistä” ja ”heistä”. Kehitysyhteistyössä helposti muodostuva asetelma. Ghanan tapauksessakin ulkopuolelta tulevat kehityksen teatteria tekevä ryhmä tuli ”kouluttamaan” paikallista yhteisöä näiden omasta köyhyydestä. (Okagbue 2002, 89–91.)

It was us doing the plays and them watching us performing plays about their lives.
(Okagbue 2002, 85.)

Vaikka kyseisestä projektista onkin jo yli 20 vuotta kuvastaa se hyvin edelleenkin vaikuttavia ongelmia. Myös kenialainen teatteritaiteen professori Christopher Odhiambo Joseph on kyseenalaistanut kehityksen teatterin vaikutuksia ja erityisesti kiinnittänyt huomiota kehitysrahoitteisen kansalaisjärjestötoiminnan aiheuttamista vaikutuksista afrikkalaisella taiteen kentällä. Hänen mukaansa kansalaisjärjestöt jotka toimivat ulkomaalaisilla rahoituksilla, ovat liian alisteisia rahoittajatahon mielihaluille. Hän myös toteaa artikkelissaan ”Theatre-for-development in Kenya: interrogating the ethics of practise” monen taiteilijan lähtevän kehityksen teatteriin puhtaasti itsekkäistä syistä. Afrikassa taiteilijana elannon saaminen on luonnollisesti jopa vaikeampaa kuin esimerkiksi Euroopassa. Tästä johtuen taiteilijat joutuvatkin ottamaan palkkansa sieltä mistä saavat. Josephin mukaan monet kansalaisjärjestöt ovat lähteneen kehityksen teatteriin vain helpon rahan toivossa. Hän tähdentää että monet näistä kansalaisjärjestöistä hyödyntävät ”tragedioita” kuten HIV ja AIDS-tilanne Afrikassa. Toki hän muistuttaa että on myös lukuisia kehityksen teatterin ryhmiä, jotka ovat hyvän asian tähden toiminnassa mukana. (Joseph 2005, 192–193.)

Kummankaan professorin tarkoitus ei ole antaa kuvaa, jonka mukaan kehityksen teatterin ideologia tai tekijät olisivat jotenkin tuomittavia. Sen sijaan he haluavat vain tuoda esiin ongelmia joita metodin käyttämiseen nykyään liittyy.

4 Haastattelut

Haastattelin kolmea Afrikassa erilaisissa projekteissa toiminutta henkilöä. Haastateltavat olivat

- Jari Kivistö, luokanopettaja ja kansainvälisyyskouluttaja, oli Namibiassa vuosina 1995–1997, reilun parin vuoden periodin. Hän toimi siellä Suomen opetusvirastoa vastaavassa instituutissa
- Pinja Hahtola, näyttelijä ja teatteriopettaja, joka on ollut Hargeisassa, Pohjois-Somaliassa kolme kertaa vuosina 2012–2014. Hän siellä oli mukana naisille suunnatussa yhteisöteatteriprojektissa
- Titta Halinen, dramaturgi ja teatteriohjaaja, joka on ollut useammassa projektissa eri puolilla eteläistä Afrikkaa 90-luvulta lähtien

Haastattelumetodinani oli suhteellisen vapaa keskustelu. Johanna Ruusuvuoren & Liisa Tiittulan toimittamassa kirjassa ”Haastattelu: Tutkimus, tilanteet ja vuorovaikutus”, Matti Hyvärinen ja Varpu Löyttyniemi esittelevät kertomuksellisen haastattelumetodin. He käyvät läpi Catherine Kohler Riessmanin listaamat kolme tapaa hahmottaa kertomukset perusmallia. Kolmannessa näistä vuorovaikutus on keskeinen teema. Tämä oli teorioista lähimpänä minun tapaan, sillä toin omaa kokemus- ja merkitysmaailmaani haastattelu-tilanteeseen ja aion sen myös tuoda mukaan sitä mukaan käsitellessäni haastatteluja. Tätä kolmatta mallia lähelle tulee myös näkemys, jonka mukaan kertomus valmistuu lopulta tutkijan lukijassa. (Hyvärinen & Löyttyniemi 2005, 193–194.)

En pyrkinyt olemaan neutraali haastattelija vaan johdattelin myös avoimella keskusteluvaisuudella haastattelua haluamaani suuntaan. Jaber F. Gubrium ja James Holsteinin näkemyksen mukaan haastattelu on ”vuorovaikutuksellinen yhteisprojekti”. He korostavat haastattelujen yhteistä tuottamista, eikä haastattelijan pitäisi heidän mukaansa olla väritön ja hajuton olento. (Hyvärinen & Löyttyniemi 2005, 201.)

Haastattelut muodostuvat useista erillisistä haastateltavien kertomuksista ja pohdinnoista. Toisin kuin fiktiiviset kertomukset, suulliset kertomukset eivät ole yhtäjaksoisia, pitkiä tarinoita. Pidemminkin koko haastattelun aikana käsiteltävät asiat rakentavat kokonaisuuden, jota sitten tutkitaan tarkkailemalla prosessia. (Aaltonen & Leimumäki, 2011)

Esittelen ja dokumentoin Afrikassa työskennelleiden henkilöiden kokemuksia ja työskentelytapoja. Samalla aion kannatella mukana edellisessä osioissa esitellyjä suuria virtoja ja eri tutkijoiden näkemyksiä työskentelyn kontekstin ylläpitämiseksi.

4.1 Haastateltavien esittely

Jari Kivistö oli ensimmäinen haastateltavani. Vaikka kaikki haastateltavani erosivatkin paljon toisistaan, niin Kivistö erosi erityisesti sillä, että hänen projektinsa Namibiassa ei ollut varsinaisesti teatteriprojekti, vaikka sisälsikin osallistavia ominaisuuksia. Oli mielestäni myös tärkeää saada jokseenkin eri alalla olleiden tarinoita kuultavaksi. Tietysti kaikilla haastateltavilla toistuvat elementit tulivat esiin myös Kivistön haastattelussa. Kivistöllä oli myös pisin yhtäjaksoinen projekti, hän oli reilun kaksi vuotta hankkeensa koordinaattorina. Käsitelimmekin haastattelussa nimenomaan hänen projektiaan Namibiassa.

Hän toimi Namibian opetusministeriötä vastaavassa laitoksessa. Tarkoituksena oli tarjota lisäkoulutusta taideaineiden ja käytännön aineiden opetukselle. Ydinajatus oli, että kolonialismin myötä maahan tulleen koulutusjärjestelmän tapojen sijaan esimerkiksi kuvataiteen, tanssin ja draaman, musiikin, maatalouden, teknisen työn jne. tavat nostettaisiin paikalliskulttuurista. Näin koulutusjärjestelmä voisi liikkua päästä eroon maineesta joka sillä oli ”valloittajien” kouluna. (Kivistö haastattelu 30.3.2015)

Kivistö oli Namibiassa vuosina 1995–97. Namibia oli tuorehko valtio, sillä se oli itsenäistynyt vasta 1990. Ennen sitä Namibia oli ollut Etelä-Afrikan alaisuudessa ja apartheidjärjestelmä käytössä. Maassa oli edelleen jäänteitä siitä vastakkainasettelusta, joilla sekä Namibiaa, että koko Etelä-Afrikkaa oli hallittu. Kaikki jaot eivät riippuneet ihonväristä vaan myöskin heimoyhteyksistä. Esimerkiksi Kivistö mainitsee Windhoekin (pääkaupunki) mustan kaupunginosan, Katuturan, jossa tiedettiin tarkasti, missä eri heimojen alueet sijaitsee. Toisten alueille pimeällä saattoi olla hengenvaarallista. Projekti, jossa Kivistö työskenteli, oli osaltaan samalla myös tavallaan suvaitsevaisuuskasvatusprojekti. Projektin kanssa järjestettiin useita eri koulutuksia eri puolilla Namibiaa jonne tuotiin aina ihmisiä osallistumaan kaikkialta Namibiasta. (Kivistö haastattelu 30.3.2015)

Kuvio 4. Opettajia tekstiilityön kurssilla Windhoekissa 1996. Kurssin aiheena oli tilkkutyöt, joita tehdään paljon erityisesti eteläisessä Namibiassa. Kuva: Jari Kivistö

Pinja Hahtola on näyttelijä ja teatteriopettaja. Hän oli mukana Suomessa asuvien somalilaisten perustaman järjestön, Shiffa Ry:n, järjestämässä yhteisöteatteriprojektissa Pohjois-Somaliassa eli Somalimaassa. Koulutus tapahtui Hargeisassa (Somalimaan pääkaupunki), SOCSA:n (Somaliland Sports and Culture Center) kulttuuri- ja urheilukeskuksessa. Tavoitteena oli kouluttaa kolmella periodilla, kahden vuoden aikana, paikallisia naisia jotta he saisivat valmiudet opettaa eteenpäin oppimiaan teatteritaitoja. Hahtola nimittää toimintaa termillä ”training trainers”. Idea oli että kahden vuoden aikana paikalliset opettajat opettavat ryhmää väliaikoina ja sen lisäksi on neljä noin 3–4 viikon lähiopeutusjaksoa jolloin Suomesta tulee kouluttaja. Hahtola itse veti kolmea näistä opetusjaksoista. (Hahtola haastattelu 31.3.2015)

Titta Halinen on dramaturgi ja teatteriohjaaja. Hän on toiminut teatteriprojekteissa muun muassa Tansaniassa, Mosambikissa ja Keniassa. Ensimmäinen näistä tapahtui osana Teatterikorkeakoulun yhteistyöohjelmaa Dar es Salaamin yliopiston kanssa vuonna 1995. Projektin aikana Halinen kävi luokkatovereidensa kanssa Tansaniassa tekemässä yhteisöteatteria ja seuraavana kesänä Tansaniasta tuli teatteriopiskelijoita Suomeen. (Halinen haastattelu 8.4.2015)

Hänen seuraava projektinsa toteutettiin Pand - taiteilijat rauhan puolesta järjestön kautta, ulkoministeriön rahoittamana. Projekti oli Mosambikissa ja se oli suunnattu paikallisille teatterin tekijöille. Heille vedettiin työpajoja ja heidän kanssaan toteutettiin kokonaisia teatteriprojekteja. Kolmivuotisen projektin aikana tekijöille tuli olo että Mosambikissa voisi olla tarvetta oikealle taidealan koulutukselle. Halinen oli mukana Teatro Agoria - järjestön perustamisessa. Agora sitten oli osaltaan mukana konsultoimassa teatterialan koulutuksen aloittamista Mosambikissa. Näiden projektien jälkeen Halinen on ollut projekteissa ja Sambiassa ja Keniassa. Keniassa hänellä on parhaimmillaan käynnissä kolmivuotinen projekti. (Halinen haastattelu 8.4.2015)

4.2 Vieraassa ympäristössä

Titta Halinen sai ensimmäisen kosketuksensa Afrikkaan jo 80-luvulla. Suomi ei siihen aikaan ollut kovinkaan monikulttuurinen. Mentyyään Afrikkaan, hän joutuikin ensimmäistä kertaa elämässään vähemmistöön. Hänen isänsä oli töissä Keniassa. Haliselle oli herättävä kokemus tajuta, ettei maailma aina ole sellainen, jollaiseksi sen itse on mieltänyt. (Halinen haastattelu 8.4.2015)

Kuten edellisessä osiossa mainittiin, kulttuurien kohtaamiseen liittyy helposti shokkitilanteita. Voimme vain kuvitella, millaista on ollut matkustaa Suomesta Afrikkaan 1980-luvulla.

Seuraavan kerran Halinen meni teatterikorkeakoulun opiskelijana Tansaniaan osana yhteistyöprojektia Dar es Salaamin yliopiston kanssa. Päivät he kävivät syrjäisissä kylissä tekemässä yhteisöteatteriprojekteja paikallisten kanssa, illalla he palasivat heille varatulle asuinalueelle. Asuinalueen rakennukset olivat kehitysyhteistyöntekijöitä varten rakennettuja ja niihin oli Suomesta kuljetettu suomalaisia astioita ja huonekaluja. Halisesta tuntui absurdilta herätä aamusin, käydä suihkussa ja syödä aamupalaa, kun tämän jälkeen lähti syrjäiselle kylälle katsomaan pallovoimaisia lapsia kaivamassa mutakuopista vettä. Alueella oli myös 70-luvulta lähtien paljon suomalaisia kehitysavun tekijöitä, joten alue oli pullollaan toimimattomia kaivoja. (Halinen haastattelu 8.4.2015)

Kehitysavussa törmää usein tilanteisiin, jossa turhauttaa, eikä toiminta tunnu mielekkäältä. Jari Kivistö kertoo tilanteesta, jossa hän sai kuulla HIV:n leviämisen syitä Namibiassa. Yleinen ajatushan on, että asiat hoidetaan kondomeilla ja valistuksella. Keskusteltuaan paikallisten kanssa Kivistölle kuitenkin kävi ilmi monien pistelevän reikiä kondomeihinsa. Kyse ei ollut vain siitä, että ihmiset olisivat himojensa vallassa, vaan naisen saattaminen raskaaksi on myös itseistarkoituksellista. Namibiassa järjestelmä on matriarkaalinen, joten miehen vastuulla ei ole pitää huolta lapsistaan. Lapsista huolehtiminen jää enon vastuulle. Miehellä on siis paitsi halu tehdä nainen raskaaksi, mutta myös suojella omaa siskoaan muilta miehiltä. Tilanne saa aikaan helposti voimattoman olon, kun ymmärtää, etteivät ne ratkaisut toimikaan, joiden itse on ajatellut toimivan. Näissä tilanteissa on Kivistön mukaan iso kasvun paikka, jotta voisi ymmärtää maailman monimutkaisuuden ja pystyä tutkailemaan sitä monisäikeisemmin. Hänen mukaansa yleensäkin, kun on luullut löytäneensä ongelmiin yksinkertaisen ratkaisun, tulee siihen suhtautua epäilevästi. (Kivistö haastattelu 30.3.2015)

Shokit piilevät usein niissä tilanteissa, kun asiat eivät menekään kuin niiden on olettanut, tai jo oppinut, menevän. Kun Kivistö kohtasi matkallaan tilanteen, jossa hänen projektiaan käytettiin rahallisesti hyväksi, hän oli jo luullut olevansa kaikkeen tähän varautunut:

Meil oli sellainen kuukauden mittainen tanssityöpaja jota me pidettiin loma-aikana Walvis Bayssa, me niinku järjestettiin se, siel oli parikyt ihmistä siinä workshopissa,

meil oli suomalainen koreografi siellä vierailijana. Ja ne tuotti sellaisen performanssin ja samalla ne sitä tanssijuttua kävi läpi. Mä olin päättänyt että tää hoidetaan sillä tavalla, että mä otan ministeriöstä yhen kaverin, jota mulle suositeltiin, mä annan sille rahaa jolla ostaa kaikki ruokaostokset, että ”hoida kaikki mitä me tarvitaan. Sää oot nyt se kashööri ja mä annan tämän summan sulle rahaa”, ja se oli palkattu siihen, oli sovittu että mä maksan sulle tämän verran että kaikki pyörii. — Me tarvittiin että systeemit toimii, niin eikö jumankauta siltä sitten varastettu salkku ja kaikki kuitit ensimmäisen viikon aikana. Ja se oli käyttänyt kaikki rahat jo, kaikki rahat oli käytetty, kaikki kuitit oli varastettu. Sit siitä alkoi niinku ihan jumalaton vääntäminen, ne mun tutut kaverit siinä projektissa kertoi mulle että tää kaveri käyttää väärin tätä rahaa. Sit kun mä rupesin selvittämään tätä, niin mä en saanut mitään back-upia niiltä. Just sellainen salapoliisikeitti, että millä mä todistan, että tää oli puhallus. Kun se oli miettiny sen ihan tarkkaan että kun häneltä varastetaan kuitit, niin tää homma on sillä selvä ja sit se kuitenkin ties että enhän mä anna sille lisää rahaa. Mä mietin että lähetätkö mä sen takas Windhoektiin, pistätkö mä sen kuseen tästä hommasta. No ei... Se sitten hengasi siinä loppuun asti, ne ruokien ostot hoidettiin sitten muulla tavalla. Kuitenkin se jäi sellaiseksi ihmeelliseksi puhallukseksi.

Sit meillä oli linja-auto, jolla me oltiin Windhoekista matkustettu sinne ja lähetettiin sillä takas. Sit me päätettiin että me lähetään päivää aikaisemmin pois sieltä, me oltiin niinku et ei meidän tarvii pidemmäksi jäädä. Se otti ihan hirveet pultit se kaveri, kun mä ilmoitin että lähetään päivää aiemmin. Se sopi kaikille muille nimittäin. Et ei missään nimessä, ei käy.

- "What's the problem?"

- "Mä oon ostanu huonekaluja ja mä saan ne huonekalut vasta huomenna ja ne kuljetetaan sillä meidän bussilla Windhoektiin."

Se oli kirmassu ensimmäisenä päivänä huonekalukauppaan ja sillä oli iso tukku rahaa niin se oli ostanut vähän huonekaluja!

Ei todellakaan odotettu yhtä päivää. It's your problem. Mut se niinku se härskiysi oli se että vaikka mä sanoin sille että: "Hei millä rahalla sä oot ostanu ne huonekalut?"

- "With my own money." (Kivistö haastattelu 30.3.2015)

Tässä vaiheessa Kivistö oli ollut jo pitkään Namibiassa ja luullut keksineensä varman tavan järjestää projektin ylläpidon, eikä ollut osannut kuvitella, että joku olisi suunnitellut petosta. Kun salkku varastetaan, ei ole mitään keinoa saada häntä kiinni. Kuititkin olivat siinä. Kulttuurishokit menevät Kivistön mukaan sykleissä. Kun on hyvällä mielellä ja asiat tuntuvat luistavan, tulee ensimmäinen vastoinkäyminen. Silloin ei ymmärrä pettyä asioihin, vaan ihmisiin. Näkymät alkavat näyttää ankeilta ja töiden tekeminen ei ole enää niin mieluisaa. Taustaosiossa lueteltuihin kulttuurishokin vaiheissa tämä sijoittuisi toiseen vaiheeseen. (Kivistö haastattelu 30.3.2015)

Asiat ovat kuitenkin järkeiltävissä. Niistä myös pääsee yli. Kivistön mukaan pitää vain miettiä, mistä on kysymys ja onko itse toiminut hyväuskoisesti. Kaikissa kulttuureissa käytetään hyväuskoisia hyväkseen. Ihmisten kanssa pitää vain olla selkeä ja reilu. (Kivistö haastattelu 30.3.2015)

Yllätykset voivat myös osoittautua positiivisiksi. Pinja Hahtola törmäsi niin sanottuun positiiviseen kulttuurishokkiin vetäessään tytöille suunnattua teatterikoulutusta Pohjois-Somaliassa. Hän oli työskennellyt Suomessa somalinaisten kanssa. Oletukseksi oli muodostunut, että monet asiat ovat kiellettyjä. Erityisesti teatterityöskentelyssä se luo rajoitteita. Aloitettuaan Pohjois-Somaliassa, tai Somalimaassa, monet asiat, jotka uskonnon olettaisi kieltävän, olivatkin sallittuja. Teatterin opettaminen oli yllättävän samanlaista kuin Suomessakin. (Hahtola haastattelu 31.3.2015)

4.3 Toimintamalleja vieraassa ympäristössä

Kivistöllä oli Namibiassa rinnallaan paikallinen työpari, jonka kanssa hän oli tiiviisti tekemisissä koko projektin ajan. Työpari oli ministeriössä työskentelevä taidekasvatuksen ylitarkastaja, Ervast. Ervast myötäili koko projektin alkuaikojen Kivistön ideoita. Kivistö tunnustaa ajatelleensa, että hänen suunnitelmansa yksinkertaisesti vain olivat niin hyviä, ettei niitä ollut syytä tehlata. Kivistö oli kokenut koko ajan että heillä oli hyvä, tasavertainen suhde. Jossain vaiheessa hän kuitenkin tajusi, että monet asiat toimivat paljon joutuvammin kysyttäessä Ervastin kantoja ja mahdollisia ehdotuksia siitä, miten toimia. Namibiassa saattoi vain mennä koululle projektin nimissä juurikaan kyselemättä lupia. Jossain vaiheessa projektia tällaisissa asioissa kuitenkin tuli ongelmia, kun ihmiset, joita asiasta tulisi hierarkian puitteissa informoida, kokivat tulleen jätetyksi pimettiin. Kivistö kertoi, että tärkeää on pitää avoin mieli ja valmius oman käyttäytymisen muuttamiseen tarpeen tullen. Kun hän itse tajusi tämän ja alkoi tiedustella Ervastilta tämän kantoja, Ervast niitä auliisti myös jakoi. Sen jälkeen Kivistö tiesi miten toimia projektin parhaaksi, keneltä kysyä lupaa ja minne mennä. (Kivistö haastattelu 30.3.2015)

Tämän kaltaiset esimerkit näyttävät, miten helposti kanssakäyminen kohdemaan paikallisten kanssa ajautuu kulkemaan perinteisen ylhäältä alas -mallin mukaisesti. Paikalliset toimivat helposti vain kulloisenkin projektin koordinaattorin ideoiden mukaisesti. Pahimmillaan paikalliset vain joutuvat tanssimaan vaitonaisina rahoittajien pillien mukaan. Jos paikallisia osallistettaisiin päätöksentekoon ja ideoimiseen, projekti voisi saavuttaa aivan uusia tasoja.

Titta Halisella on ikävämpi esimerkki siitä, miten projekti voi mennä, kun kommunikaatio ei ole toiminut täydellisesti. Halinen oli mukana projektissa Kiberan slummissa, Nairobissa, joka tapahtui yhteistyössä paikallisen koulun kanssa. Projektiin liittyi muun muassa rahallista apua koulun kunnostamiseen ja kirjojen hankintaan. Halisen tehtävänä oli kuitenkin järjestää teatterityöpaja koulun lapsille. Hänellä oli kolmevuotinen rahoitus projektia varten, jonka aikana hänen oli tarkoitus käydä kolme kertaa Nairobissa yhdessä työparinsa kanssa. Kahden kerran jälkeen kuitenkin oli ilmeistä, että projektia oli mahdotonta jatkaa. Koulun johtajalla oli hyvin eri käsitykset siitä, miten toimia. Ilmeisesti hänellä ei ollut täyttä ymmärrystä siitä, mikä Halisen ja hänen parinsa työkenttä on. Hän ei ollut käsittänyt, etteivät teatterintekijät välttämättä ole parhaita ihmisiä valamaan lattiaa ja rakentamaan vessoja. Johtajalla oli myös niin vahva käsitys siitä, miten asioiden tulisi toimia, että jokaisesta asiasta joutui kiistelemään. Halinen on myös myöhemmin käsittänyt, että heistä yritettiin pumpata rahaa. Yhdessä tilanteessa koululla kiellettiin lasten kuvaaminen teatterityöpajan aikana vedoten Kenian lainsäädäntöön. Keniassa ilmeisesti onkin jokin sen suuntainen lainsäädäntö. Todellisuudessa kuitenkin koulu olisi ollut valmis antamaan heidän kuvata, jos he olisivat maksaneet kuvausluvasta. Raha onkin usein juuri yksi ongelmista, joihin useat yhteistyön vaikeudet Afrikassa kulminoituvat. Kolmesta suunnitellusta käynnistä toisella he olivat päätyneet kokoukseen, joka päättyi siihen, että koulun johtaja ilmoitti kokouksen päättyneeksi ja heitti heidät ulos. Silloin Halinen työparinsa kanssa päättivät että projekti loppuisi. Halisella oli jo tila varattuna ja vielä paljon aikaa Nairobissa projektin keskeydyttyä, he etsivät uuden, paremman yhteistyökumppanin, mikä johtikin kolmivuotiseen uuteen projektiin. Uudessa projektissa kaikki on toiminut hyvin. (Halinen haastattelu 8.4.2015)

Pinja Hahtola päätti Hargeisassa liikkueksaan pitää huivia, kuten paikalliset naiset. Hänen mukaansa näin pystyi liikkumaan ongelmitta. Monia asia olisi epäilemättä ollut hankalampaa ilman sitä. Hänelle kysymys huivinkäytöstä ei ollut avainasemassa. Monet ehkä kieltäytyisivät naisten asemaan vedoten käyttämästä huivia, mutta hänelle se ei ollut kynnyskysymys. Hän toteaa huomanneensa oman olonsa helpottavan, jos on mukautuvainen paikallisiin olosuhteisiin. Vetäessään teatteriharjoituksia hän oppi, että ryhmä saattoi lähteä vetämään harjoitetta omaan suuntaansa. Tällaisessa tilanteessa hän päätti antaa tilanteen viedä ja katsoa, mitä siitä syntyy. Ehdottomasti vain omia tapojaan käyttävä turhautuisi nopeasti tilanteessa, jossa pelkästään jo ohjeistus voi mennä kuulijoilta osittain ohi. Hahtola veti kurssseja tulkin välityksellä. Kun ryhmän antaa toteut-

taa itseään ja kenties viedä harjoitteita omaan suuntaansa, voi löytyä uutta. Tavoitteena-
han on löytää nimenomaan kohderyhmälle sopivia työkaluja. (Hahtola haastattelu
31.3.2015)

Eräänä päivänä Hahtola oli ohjannut ääni-improvisaatioharjoitusta ryhmälleen. Harjoit-
teen aiheena olivat pelot. Kesken harjoitteen eräs osallistujista pyörtyi ja sai epileptiseltä
kohtaukselta vaikuttavan reaktion. Osallistujat uskoivat että kyseessä oli ”dzinni”, joka oli
ottanut tytön valtaansa, ja huoneessa alkoi levitä valtava paniikki.

dzinni: Henkiolento. Koraanissa dzinnit ovat tulesta luotuja, näkymättömiä olen-
toja, joista osa kääntyi islamiin kuultuaan Muhammadin sanoman. (Hämeen-Ant-
tila 1997, 225.)

Eräs työistä oli ottanut lehden, käärinyt sen rullalle ja alkanut laulaa kovaäänisesti epi-
leptisen naisen korvaan. Hahtola ei kuitenkaan kokenut että hänen olisi pitänyt alkaa
tilanteessa kertomaan, ettei kyseessä ole mikään demoni. Parempi oli antaa tilanteen
rauhottua. Hän kuitenkin huomasi, että osa tytöistä katsoi häntä pelokkaasti jälkikäteen.
Hänen oli pitänyt rauhoitella osallistujia ja kertoa harjoitteen olleen hieman pelottava,
mutta etteivät he missään tapauksessa olleet yrittäneet manata paholaisia tai muita olen-
toja esiin.

Jokainen edellä mainittu tarina kertoo erilaisista kohtaamisista vieraassa kulttuurissa.
Jokaisella kertojalla on ollut erilainen tapa selvittää tilanteista. Jokainen heistä myös on
löytänyt keinoja saada tilanne etenemään. Kivistö kysyi paikallisilta neuvoa, Halinen etsi
uuden ryhmän ja Hahtola sopeutui ja antoi tilanteen hoitaa itsensä. Jokainen tekijä on
osannut ottaa paikallisen kulttuurin eri tavoin huomioon.

4.4 Yhteisöteatteria ja kohtaamisia

Hahtola oli Hargeisassa vetämässä teatteriopetusta paikallisille tytöille. Moni kurssilla
olleista ei ollut koskaan tehnyt tai nähnyt teatteria. Koulutuksen sisältö olikin teatterin
perusteita. Hahtolan mukaan oli hurjaa ajatella, että se mitä hän opettaa, otettaisiin nyt
ainoana tapana tehdä teatteria. Hän tunnisti vastuunsa ja korosti, että hänen tapansa
opettaa on vain yksi tapa muiden joukossa. Koulutuksen loppuun tehtiin esitys devising-

menetelmällä. Aiheet lähtivät tyttöjen omista kokemuksista. Esityksiin suunniteltiin myös miesrooleja. Koko ryhmä koostui kuitenkin tytöistä, joten tyttöjen pitäisi esittää miehiä. Tästä Hahtola joutui kysymään neuvoa SOCSA:n johtajalta, jonka mielestä asiassa ei ollut ongelmaa. Ryhmän tytöt olivat asiasta innoissaan ja rakensivat räävittömiä mieshahmoja lavalle. Esitystä kokoontui kuitenkin katsomaan paikallinen kyläneuvosto, jonka keskuudessa oli syntynyt väittelyä esityksistä. Esityksissä käsiteltiin muun muassa perheväkivaltaa ja Somaliassa suurta khat-ongelmaa. Khat on kasvi jonka lehtiä pureskelee sen päihdyttävien ominaisuuksien vuoksi (Encyclopaedia Britannica 2013). Esityksen jälkeen esityksessä näytelleet tytöt kutsuttiin kyläkokoukseen kuultaviksi tarinoiden aiheista. Tyttöjen esiintymistä ja rohkeutta oltiin kehuttu, mutta osa kokouksessa olleista oli kyseenalaistanut esityksessä käsiteltyjen aiheiden todenperäisyyttä. Hahtola itse ei ollut paikalla kun keskustelu käytiin. Seuraavalla koulutuskerralla Hahtolalle myös tehtiin selväksi, kiltisti tosin, että naispuoliset eivät voi esittää miespuolisia. Tilanteessa ei kuitenkaan oltu hyökkääviä, ja tilalle tarjottiin miesnäyttelijöitä, jos niille olisi tarvetta. Hahtolan mukaan kuitenkin mitään ongelmia ei tilanteesta koitunut tytöille, ja koko ensimmäinen koulutusjakso menikin hyvin. (Hahtola haastattelu 31.3.2015)

Titta Halinen uskoo, että jos jokin voi vaikuttaa ihmisiin, niin taide. Hän suhtautuu jossain määrin kriittisesti yhteisöteatterin lähestymistapoihin. Hänen mukaansa yksi ongelmista sen tekemisessä on rahoittajien valta suhteessa esityksen sisältöön. Kun vain sanoo tekevänsä HIV:sta esityksen, saa helposti rahoituksen. Pahimmillaan voi olla tapauksia, joissa esimerkiksi Coca-Cola rahoittaa kiertueen, jossa mennään kyläyhteisöihin promotoimaan Coca-Colan juomista veden sijaan. Nämä ovat tietenkin tarinoita, enkä niiden todenperäisyyttä pysty tässä osoittamaan. Kuitenkin hänestä on ongelmallista, että tahot, jotka ovat kaikkea muuta kuin riippumattomia, rahoittavat yhteisöteatteriprojekteja: tahot, jotka tarvitsevat teatteria vain hyötykäyttöön. Halinen uskoo yhteisöteatterin valistusnäkökulmaan tilanteissa, joissa esimerkiksi lukutaidottomille opetetaan, miten vettä keitetään. Kuitenkin tultaessa niin laajoihin kysymyksiin kuin HIV/AIDS, ollaan vaikeassa maastossa. Hän kertoo nähneensä monia laaduttomia HIV-näytelmiä, eikä usko että kukaan muuttaa käyttäytymistään ne nähtyään. Hänen mukaansa yhteisöteatteriesitysten maailmankuva on pahimmillaan hyvin yksinkertainen. Halinen ei tietenkään halua sanoa, että kaikki projektit olisivat tällaisia. (Halinen haastattelu 8.4.2015)

Halinen kuitenkin uskoo taiteeseen paljon. Häntä ärsyttää, jos taidetta ajatellaan vain valistuksen työvälineenä. Hän on yrittänyt painottaa, että kentällä voisi tehdä myös jotain

hauskaa. Kun kurjista oloista tulevat osallistujat pääsevät hetkeksi pois slummista, heillä saisi vaihteeksi olla mukavaakin. Toivottavaa tietenkin on, että sivussa osallistujat oppivat jotain, mutta on tärkeää että heillä olisi myös hauskaa. Hän uskoo että taiteella on ihmisiä yhdistävä vaikutus, ja se on asia, jonka äärellä ollaan. Hän kuitenkin karsastaa ajatusta jonka mukaan taiteesta olisi pakko oppia jotain. Hän ei myöskään allekirjoita teatteritoimintaa, jossa kaikkien pitäisi olla kahden viikon työpajan jälkeen muuttamassa elämäänsä. (Halinen 8.4.2015)

Halisen kommentteista moni kulkee samoja linjoja kuin aiemmassa osiossa mainitun C. Odhiambo Josephin. Mielestäni on huomattavaa, että monet yhteisöteatteria kritisoivat tutkijat ovat nimenomaan afrikkalaistaustaisia. Titta Halinen on myös itse tehnyt paljon kentällä, joten hän on varmasti nähnyt ongelmia myös käytännössä.

Hahtolan mukaan hänen ohjaamansa ryhmä vaikutti eniten foorumiteatterin toimintamalleista. He olivat tehneet pienimuotoisen kiertueen maaseudulle. Hahtola toivoi, että ryhmän jäsenille jäisi kyky jatkaa näiden esitysten tekemistä koulutusjakson jälkeenkin. Hänen mukaansa on hyvin hedelmällistä tehdä foorumiteatteria ympäristössä, jossa on paljon ongelmia. Siinä missä Suomessa foorumiteatteriesityksissä on hyvin vaikeaa saada ihmisiä osallistumaan, sai Somalimaassa välillä jopa rauhoitella ihmisiä, ettei liian moni syöksyisi lavalle. Hänen ryhmänsä olikin koulutusjakson jälkeen jatkanut foorumiteatterin käyttöä eri projekteissa. (Hahtola haastattelu 31.3.2015)

Kivistö kertoo yhden, vaikkakin samalla herättävän esimerkin, erästä seminaaria varten eteläisestä Namibiasta pohjoiselle alueelle tuoduista opettajista. Opettajia oli pitänyt tulla kolme mutta heitä tulikin minibussillinen. Syytä tiedustellessa he olivat vastanneet vitsikkäästi, että loput ovat henkivartijoita. Etelässä nimittäin liikkui huhuja pohjois-namibia-laisten ihmissyönnistä. Namibiaa oli apartheidin aikana hallittu voimakkaalla vastakkainasettelulla. Ihmisillä oli suuria ennakkoluuloja toisiaan kohtaan. Kivistö kuitenkin tähden-tää, että ihmisten joutuessa kohtaamaan toisiaan, ennakkoluulot alkoivat häviämään. Kivistö kertoo keksineensä erään seminaarin yhteydessä iltaa istuttuaan, että eri puolilta tulevat ihmiset voisivat kertoa vitsejä toisistaan. Tarinat olivat hyvin hauskoja, erityisesti ihmisten kohdattua toisiaan. Projektin ennakkoluuloja liennyttävä vaikutus oli ikään kuin bonus, sitä ei nimittäin ollut kirjattu alkuperäiseen projektisuunnitelmaan. (Kivistö haastattelu 30.3.2015)

Myös Hahtola kertoo, että hänen ohjaamaansa teatteriopetuksen ryhmään kuului osallistujia eri puolilta Somaliaa. Somaliassa jännitteet ovat hyvin voimakkaita eri maantieteellisten ja kulttuuristen alueiden välillä. ”Kärjitetysti tuli aika helposti semmoista, että ei meillä täällä etelässä tapahdu sellaista, että varmaan teillä siellä pohjoisessa.” Mitään pahoja konflikteja ei Hahtolan mukaan kuitenkaan tullut. Loppuesityksessä Hahtola kertoo tyttöjen rohkaisseen toisiaan menemään lavalle. Hargeisalaisia tyttöjä oli jännittänyt esiintyminen, koska paikalliset pojat olivat pelotelleet mahdollisista ongelmista, joita voisi syntyä. Mogadishulainen tyttö oli rohkaissut heitä sanomalla: ”jos hekin [mogadishulaiset] pystyvät, niin kyllä tekin”. Mogadishu on terroristijärjestö al-Shabaabin vaikutusalue ja ilmapiiri siellä on kireämpi. (Hahtola 31.3.2015)

4.5 Suhtautuminen ongelmiin

Työskennellessään Afrikassa usein törmää tilanteisiin, joissa turhauttaa. Työn ohessa voi myös joutua näkemään tai kuulemaan raskaita asioita, jotka normaalisti saattaisivat järkyttää. Kuitenkin työkykynsä säilyttämiseksi on usein vain jätettävä asiat huomiotta, järkeiltävä ne, tai keskityttävä positiivisiin asioihin. Nyt esittelen haastattelemieni henkilöiden näkemyksiä työskentelystä Afrikassa.

Pinja Hahtola kokee olevansa persoonana hyvin sopeutuvainen erilaisiin tilanteisiin. Hän on aina ollut hyvin kiinnostunut kulttuureista, ja opiskelikin asioita Somalimaan kulttuurista ennen lähtöään. Hän oli myös työskennellyt jo Suomessa somalimaisten kanssa, eikä hän kokenut, että hän olisi missään vaiheessa Somalimaassa ollut yksin, tai puhunut aivan eri kieltä. Hän oli siis varautunut hyvin. Kuten aiemmin mainittiin, hän koki jonkinlaisen positiivisen kulttuurishokin, sillä hän oli olettanut paljon tiukempaa ilmapiiriä. Hänelle oli kyllä Suomessa eräs tuttava kertonut, että Somalimaassa ne, jotka ovat sitonneet huivinsa tiukimmin, ovat luultavasti Suomessa asuneita henkilöitä. (Hahtola haastattelu 31.3.2015)

Hahtola kokee, että hänen perustavoitteensa oli naisten pääsy tekemään teatteria. Somalia on hyvin miesvoittainen kulttuuri. Hänen täytyi siis silloin tällöin joustaa joissain asioissa päästäkseen perustavoitteeseensa. Jos hän olisi tehnyt kynnyskysymyksen siitä, voiko tytöt esittää poikia vai ei, hän ei varmasti olisi päässyt tähän tavoitteeseen. Tärkeämpää Hahtolalle oli löytää työkalut, joista olisi hyötyä, ja joiden avulla päästä yhteiseen päämäärään. (31.3.2015)

Jari Kivistö ei muista juurikaan pyöritelleensä paikallisen maan suuria ongelmia. Toki hänkin niitä kohtasi, mutta kuitenkin kaiken köyhyyden ja ongelmienkin keskellä arki rullasi, ”business as usual”. Samaan asiaan kiinnitti huomiota Pinja Hahtola. (Hahtola haastattelu 31.3.2015) Vaikka näissä maissa onkin moninaisia sosiaalisia ongelmia, ihmiset elävät normaalia elämäänsä niiden keskellä. Kivistö ei koe, että mikään asia olisi iskeytynyt brutaalisti vasten hänen kasvojaan. Vaikka olisi iskenytkin, ei hän jäänyt niitä mu-rehtimaan. Ne olivat oppimiskokemuksia. Pääsääntöisesti Kivistön kokemukset olivat positiivisia ja hauskoja. (Kivistö haastattelu 30.3.2015)

Kivistö lähti kehitysyhteistyöhön hyvinkin pragmaattisista syistä. Hän oli aiemmin osallistunut kansalaisjärjestötoimintaan, ja ollut kiinnostunut maailmasta ja kehitystyöskente-lystä. Hän oli aiemmin ollut opetushallituksessa neuvonantajana, ja kun lama iski Suo-meen, häneltä loppuivat työt. Hänellä oli vahva ajatus, että hänen pitäisi päästä kentälle töihin ja se olisi seuraava askel hänen urallaan. Kivistö ei tunnista itsessään suurempaa maailmanparantajaa. Hän vain koki sen tyyppisen työskentelyn kiinnostavaksi ja oli valmis jonkinlaiseen seikkailuun. (Kivistö haastattelu 30.3.2015)

Titta Halisella on omien sanojensa mukaan viha-rakkaussuhde Afrikan mantereeseen. Hänen mielestään on tärkeää, että ihmiset pakotetaan joskus asumaan vieraissa olo-suhteissa. Tämä ajatus pohjautuu osaksi aiemmin mainittua ensikosketusta, jonka hän sai Keniassa 80-luvulla. Hän kokee toiminnan itsensä päivittämisenä, mutta ymmärtää myös, että tehdyllä työllä on merkitystä. Hänen merkitykselliset tekonsa ovat pieniä as-kelia koko kehitysyhteistyön kentällä, isommat ongelmat ovat kietoutuneet niin moneen maailmanpoliittiseen seikkaan, ettei hän voi niitä ratkoa. Huonoa omaatuntoa hän ei siitä pode. (Halinen haastattelu 8.4.2015)

Halisen mukaan yksi vaikeimmista asioista on ystäväystymisen hankaluus. Paikalliset ovat usein hyvin matalatuloisia, ja vaikka hän itse ei kotimaassaan olisikaan rikas, on Afrikassa usein ihmisillä sellainen olettamus hänestä. Useassa tilanteessa raha tulee väliin. ”Eliikkä se maailma tulee - -.” Nykyään hän kestää kotimaansa ja kohdemaansa erilaisuuden paremmin kuin nuorena. Ollessaan 1995 Tansaniassa oli hänen mukaansa vaikeampaa. Hän kuitenkin kiteyttää ajatuksensa hienosti:

Kyl sitä ajattelee, mutta tota sitten... Eihän siitäkään tulis mitään, et päivät pitkät itkeskelee maailman epäoikeudenmukaisuutta. On musta hyvä välillä itkee maailman epäoikeudenmukaisuutta, et kyl tosi monet asiat koskettaakin, kyl mä välillä. Kyl sitäkin välillä kysyy, et onko mul oikeutta olla täällä, et käyks mä tääl [Afrikassa] vaan trippaamas jotain - - omaa egooni. Voi olla et käynkin, mut kyl mä kestan sen kanssa olla.

Vaikka Halinen, kuten Kivistökään, ei tunnista itsessään varsinaista maailmanparantajaa, toivoo hän, että hänen työskentelyssään syntyisi ”joku pieni kohtaaminen ihmisten välillä.” Hän toivoo, että ryhmille, joiden kanssa hän tekee teatteria, valuisi heidän toiminnastaan edes jotain voimaa. (Halinen haastattelu 8.4.2015)

5 Lopuksi

Huomasin kiinnostuvani kehitysyhteistyön teoreettisista puolista, mitä enemmän niistä kirjoitin. Toivon, että lukija kykenisi tavoittamaan niiden kautta ajatustapaa, jota itse käytän tutkaillessani haastatteluja. En halua tarjota varsinaisia vastauksia, vaan enemmänkin tavan nähdä kehitysavun, ja yhteisöteatterin sen osana, laajemmassa mittakaavassa. Maailman ongelmat ovat isoja, eivätkä ne ratkea päivässä. Koen kuitenkin, että ”pienten askelten” (Halinen haastattelu 8.4.2015) ottaminen on tarpeellista. Koen myös että on tärkeää nähdä teatteri-ilmaisun ohjaajan työskentely osana isoa kuvaa: mikä vaikuttaa ja mihin.

On helppoa ajatella olevansa jonkinlaisessa kuplassa, kun vaan pääsee tekemään Afrikkaan teatteria. Ajattelee, että tekee muista seikoista riippumatonta työtä. Totuus on kuitenkin aina niin paljon monisyisempi. On kyettävä ajattelemaan omien totuttujen ratkaisumallien toiselle puolen.

Haastattelin nimenomaan Afrikassa töitä tehneitä henkilöitä. Tiedän, että on enemmän tai vähemmän hassua niputtaa kaikki Afrikan valtiot yhteen, onhan niidenkin välillä niin monia eroja. Jo maiden sisällä on useita alakulttuureja.

Kun tutkailin kehitysmaatutkimuksen ja kehitysavun yleisiä teorioita, tulin havainneeksi erään seikan. Puhuin kolmasmaailmalaisuudesta ja siitä johtuneesta riippuvuusteori-

asta. Tajusin, että yhteisöteatterin juuret piilevät juuri kolmasmaailmalaisuudessa. Kolmasmaailmalaisuus nimittäin inspiroi riippuvuusteorian synnyn, ja riippuvuusteorian yksi kannattaja oli Paulo Freire. Paulo Freirestä inspiroituneena Augusto Boal alkoi kehittää sorrettujen teatteriaan.

5.1 Miten tulen soveltamaan oppimaani tulevaisuudessa

Olen oppinut, että vastuullisuus kehityksen teatterin tekemisessä on avainasemassa. Mielestäni projektien suunnittelussa taiteilijoilla on vastuu rakentaa prosesseista mielekkäitä. Kehityksen teatterin nimissä ei pitäisi käyttää ”mitä vain”-teatteria. Vicensia Shule sanookin ironisesti, että TFD:n (theatre-for-development) sijaan, nykyinen kehityksen teatterin käyttö kehitysyhteistyöprojekteissa onkin usein TiD:tä (theatre-in-development). (Shule 2011, 205.)

Tulevaisuudessa aion pyrkiä työskentelemään valvutuneempaan. Tarkoitukseni on nimenomaan hankkiutua projekteihin, joissa ideologia lähtee kohdeyhteisöstä. Nähtyäni ison kansalaisjärjestön (Story Workshop) toiminnan erheitä, olenkin tajunnut pienempien, poliittisesti sitoutumattomien teatteriryhmien (Universal Arts) arvon. Sivuhuomiona mainittakoon, että Universal Arts ei viittaa millään tavoin isompaan, yhdysvaltalaiseen, Universal Studios-yhtiöön. Pienillä, riippumattomilla, teatteriyksiköillä onkin mahdollisuus tuoda esiin asioita, joita rahoittajista riippuvaiset järjestöt eivät kykene.

Sen sijaan, että teatterin tekijät järjestäisivät projekteja, joiden aiheet ovat riippuvaisia rahoittajien mielihaluista, pitäisi kiinnittää huomiota nimenomaan kohdeyhteisöjen mielihaluihin. On helppo ajatella että oma totuus on vallitseva ja absoluuttinen, mutta ydinasemassa kehitysyhteistyössä pitäisi olla kohtaaminen. Prosessipainotteisena kehityksen teatteri korostaakin, että opettaja-oppilas -asetelma ei kuulu kehityksen teatterin toimintaan. Tavoitteena on, että molemmat osapuolet voisivat oppia jotain.

Lähteet

BBC News 2014. "Cashgate" - Malawi's murky tale of shooting and corruption. (luettu 16.4.2015).

Khat [Verkkodokumentti] Encyclopaedia Britannica 2013. < <http://global.britanica.com/EBchecked/topic/316496/khat>> (Luettu 4.5.2015)

Hakkarainen Outi & Kontinen Tiia 2007. Kansalaisyhteiskunta - ihmelääkkeestä uusiin mahdollisuuksiin, teoksessa Koponen Juhani, Lanki Jari, Kervinen Anna (Toim.) 2007. Kehitysmatutkimus - Johdatus perusteisiin. s. 307-333. Helsinki: Gaudeamus.

Kothari, Rajni & Pillai, Vijay 1987. Kehityksen probelmatiikka. Teoksessa Hakkarainen Outi, Tammilehto Olli, Wallgren Thomas (Toimittaneet) 1991. Imperiumin ulkopuolelta - Kehityskriittisiä puheenvuoroja s.20-53. Helsinki: Gaudeamus.

Hyvärinen Matti & Löyttyniemi Varpu 2005. Kerronnallinen haastattelu, teoksessa Ruusuvoori, Johanna & Tiittula Liisa (Toim.) 2005. Haastattelu - Tutkimus, tilanteet ja vuorovaikutus. s.189–222. Tampere: Yliopistopaino.

Hämeen-Anttila, Jaakko 1997. Johdatus koraaniin. Helsinki: Yliopistopaino.

Joseph, Christopher Odhiambo 2005. Theatre for development in Kenya: interrogating the ethics of practise, Research in Drama Education: The Journal of Applied Theatre and Performance, 10:2, s. 189-199. London: Routledge.

Kangwele, Mike J. 2015. Malawi: Cashgate Haunts Malawi, Donors Shun Govt. in Flood Disaster Relief. <http://allafrica.com/stories/201501200854.html> (Luettu 15.4.2015)

Koponen Juhani 2007. Useita artikkeleita teoksessa Koponen Juhani, Lanki Jari, Kervinen Anna (Toim.) 2007. Kehitysmatutkimus - Johdatus perusteisiin. Helsinki: Gaudeamus.

Non-governmental Organizations [Verkkodokumentti] United Nations Rule of Law http://www.unrol.org/article.aspx?article_id=23 (luettu 23.4.2015)

Oberg, Kalervo 2009. Culture Shock and the problem of Adjustment to the new cultural environments. World Wide Classroom Consortium for International Education & Multi-cultural studies. < <http://www.worldwide.edu/index.html>> (luettu 15.4.2015)

Okagbue, Osita 2002. A drama of their lives: Theatre-for-development in Africa, Contemporary Theatre Review, 12:1-2, 79-92, London: Routledge.

Piekkari, Jouni 2002. Paikalliset äänet osallistavassa kulttuurityössä. etnomusikologinen ja osallistava näkökulma ammatilliseen kasvuuni. Etnomusikologian pro gradu. Tampereen yliopisto Musiikintutkimuksen laitos

Radcliffe, Sarah A. (Editor) 2006. Culture and Development in a Globalizing World - Geographies, actors, and paradigms. London: Routledge.

Ruusuvuori & Nikander & Hyvärinen (Toim.) 2010. Haastattelun analyysi. Tampere: Vastapaino.

Sen Amartya 2006. Identiteetti ja väkivalta. Helsinki: Basam Books. Suom. Jussi Korhonen.

Seppälä, Pekka & Vainio-Mattila Arja 2000. Navigating Culture - A road map to culture and development. Helsinki: Ministry for Foreign Affairs, Department for International Development Cooperation

Shule, Vicencia 2011. Theatre in/for development in Tanzania: a neoliberal nightmare, Trend in Twenty-First Century - African Theatre and Performance, s. 191-215. Amsterdam: Editions Rodopi B.V.

Truman, Harry S. 20.1.1949. Virkaanastujaispuhe Washington DC:ssä.
<http://www.pbs.org/wgbh/americanexperience/features/primary-resources/truman-inaugural/>

Ventola, Marjo-Riitta & Renlund, Micke 2005. Draamaa ja teatteria yhteisöissä. Helsinki: Helsingin ammattikorkeakoulu Stadia.

Verhelst, Thierry 1987. Elämän juuret - Kulttuuri ja kehitys. Helsinki: Kehitysyhteistyön Palvelukeskus. Suom. Hanni Nuotio.

Haastateltavat

Hahtola, Pinja 2015. Näyttelijä ja teatteriopettaja. Haastateltu: 31.3.2015.

Halinen, Titta 2015. Dramaturgi ja teatteriohjaaja. Haastateltu 8.4.2015

Kivistö, Jari 2015. Luokanopettaja ja kansainvälisyyskouluttaja. Haastateltu 30.3.2015.

Kuvat

Kuvio 1 Sami Ahonen 2014.

Kuvio 2 Sami Ahonen 2014.

Kuvio 3 Union of International Associations 2005. <www.uia.org/statistics/organizations/ytb299.php>

Kuvio 4 Jari Kivistö 1996